O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№
20100

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

2000 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган

• 6 октябр, №41(3579) •

СПОРТЧИЛАРИМИЗНИНГ УЛКАН ЗАФАРИ

БИЗ КУТГАН ҚУВОНЧЛИ КУНЛАР

Сўнгги йилларда жаҳон спорт ареналарида ўтказилаётган мусобақаларда тез-тез Ўзбекистон байроғи кўтарилиб, мадҳиямиз янграмоқда. Бунинг сабаби битта: юртимизда спортни ривожлантиришга катта эътибор берилаяпти. Энг қувончлиси, бу хайрли ишнинг бошида Юртбошимиз Ислом Каримов турибди.

Австралиянинг Сидней шаҳрида XX асрнинг сўнгги олимпиадаси якунланди. Унда ўзбекистонлик 77 спортчи иштирок этди. Улар битта олтин, битта кумуш ва иккита бронза медали олиб, умумжамоа ҳисобида 41-ўринни эгаллашди. Осиё мамлакатлари ўртасида эса олтинчи поғонадан жой олдилар. Олимпиадада 199 мамлакат спортчилари қатнашганини ва юртдошларимиз иккинчи марта бундай нуфузли мусобақада иштирок этаётганини ҳисобга оладиган бўлсак, бу уларнинг улкан зафари эканлиги аён бўлади.

Олимпиада давом этаётган кунларда биз Сиднейдан ҳар куни қувончли хабарлар кутиб яшадик ва ўша кун келди. Олимпиаданинг сўнгги куни Муҳаммадқодир Абдуллаев 63,5 килограммгача вазнда жаҳонда тенги йўқ боксчи эканлигини исботлади. Курашчимиз Артур Таймазов кумуш, яна икки боксчимиз Сергей Михайлов ва Рустам Саидов бронза медалларига сазовор бўлдилар. Илгари жаҳонда Куба бокс мактаби, Америка бокс мактаби деган иборалар бор эди. Энди улар сафига Ўзбек бокс мактаби деган ибора ҳам қўшилди. Чунки ўзбекистонлик боксчилар сўнгги Осиё ва жаҳон чемпионатларида, турли халқаро турнирларда жуда улкан ютуқларга эришдилар. XXVII олимпиада ўйинларида ҳам ватанимизда ўзига хос бокс мактаби яратилгани ўз тасдиғини топди.

4 октябр куни мамлакатимиз Президенти Ислом Каримов Оқсарой қароргоҳида Сидней олимпиадасида иштирок этган спортчилар ва уларнинг мураббийларини қабул қилди.

— Олимпия майдонларидаги мусобақалар қандай қизғин курашлар остида ўтгани, ҳар бир иштирокчидан жуда катта куч-қувват, ирода ва интилиш, бутун борлиғини бағишлашни талаб этгани кўпчиликка аён, — деди жумладан Юртбошимиз. — Барчамиз мана шундай кескин рақобат шароитида ғалабага эришиш, муносиб ўрин эгаллаш нақадар оғир ва машаққатли кечганининг гувоҳи бўлдик. Бугун шу фурсатдан фойдаланиб, Ўзбекистон ҳукумати номидан, мустақил мамлакатимиз халқи номидан Олимпия ўйинларида қатнашганингиз, гарчи, айримларингизга омад кулиб боқмаган бўлса-да, бутун куч-ғайрат ва қатъият билан курашганингиз, Ўзбекистон обрўсини юксалтиришга ҳисса қўшганингиз учун барчангизга ташаккур билдиришдан бахтиёрман.

Муҳаммадқодир кўксида олтин медал билан ғолиблик шоҳсупасида мағрур турганида, унинг шарафига давлатимиз мадҳияси янграб, байроғимиз баланд кўтарилганида унинг тимсолида халқимизнинг қудрати намоён бўлди, десам асло хато бўлмайди,— дея сўзида давом этди мамлакатимиз раҳбари. — Фурсатдан фойдаланиб, Ўзбекистоннинг ҳақиқий ифтихори бўлган шундай паҳлавон йигитни тарбиялаб, вояга етказган ота-онасига, барча устоз ва мураббийларига чин юракдан ташаккур айтаман.

Ислом Каримов Сидней олимпиадаси совриндорларига зарбоф тўн кийдирди ҳамда уларга қимматбаҳо эсдалик совғалари топширди. Шунингдек, олис Австралияда бўлиб қайтган Ўзбекистон спорт делегациясининг бошқа аъзоларига ҳам эсдалик совғалари берилди.

СУРАТДА: қабул пайти.

ИНГЛИЗЛАР «ҲАЛОЛ!» ДЕБ ҲАЙҚИРДИЛАР...

Сидней олимпиадаси якунланган кун Буюк Британиянинг Бедфорд шаҳрида яна бир спорт байрами бошланди. Бу ерда ўзбек кураши бўйича Ислом Каримов турнири бўлиб ўтди. Буюк Британия кураш ассоциацияси мамлакатимиз раҳбарининг спортни, жумладан, курашни ривожлантиришга қўшган улкан ҳиссасини ҳисобга олиб шундай турнир ўтказди.

Мусобақаларда ўзбекистонлик полвонлардан ташқари Буюк Британиянинг бешта қироллиги жамоалари ҳам иштирок этди. Ўзбекистон делегацияси сафида курашни бевосита майдонда кузатган Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Орипов шундай дейди: «Мен курашчи полвон эмасман, лекин шу муҳитда ўсиб-улғайганман. Шунинг учун кураш ёқалашиш эмас, санъат эканлигини яхши биламан. Президентимиз Ислом Каримов қадриятларимиз қаторида курашга ҳам алоҳида эътибор бераётгани бежиз эмас. Кураш қадимдан миллий қадриятларимизнинг энг юксак кўринишларидан бири бўлиб келган. Унинг тарихи халқимиз тарихи билан боғланиб кетади.

Бугун дунёда ўзбек миллий курашига қизиқиш ортган экан, бу ўзбек халқига, унинг тарихига, қадриятларига қизиқиш ортаётганининг белгисидир. Эътиборли томони шундаки, Бедфордда кураш мусобақалари ўтган залда доимо ўзбекча иборалар янграб турди. Айниқса, полвонлар бир-бирини йиққанларида инглиз томошабинлари «ҳалол», «ҳалол», «ҳалол» деб ҳайқирганларини кўрганимда ғурурланиб кетдим. Қалбим қувончларга тўлди.»

Бедфорд турнирида етмишга яқин полвонлар иштирок этди. Уларнинг ярмидан кўпроғи аёллардир. Ўзбекистондан борган 6 спортчиларнинг ҳаммаси медаллар билан қайтишди. 48 килограммгача вазнда Феруза Ҳайтимбетова, 52 килограммгача ва мутлоқ вазнда Баҳром Эрматов, 100 килограммгача ва мутлоқ вазнда Ботир Хўжаев ғолиб бўлишди. Шерали Бўронов кумуш, Шокир Кўчқоров эса бронза медали билан тақдирландилар.

Кейинги йилдан бошлаб Бедфорд турнири халқаро очиқ турнир деб эълон қилинди. Бу дегани 2001 йилги полвонлар баҳсида дунёнинг кўплаб мамлакатларидан курашчилар қатнашадилар. Ишончимиз комилки, Ислом Каримов турнири ўзбек миллий курашининг Европада оммавий ривожланишига кенг йўл очади.

Бекқул ЭГАМҚУЛОВ

ПОЛВОНЛАРИМИЗ

Алпи бор эл топмагай завол,
Юлдуз тўла осмонларимиз.
Матонатга, ғурурга тимсол,
Ватан фахри полвонларимиз.

Алпомишу Рустам, Авазхон,
Бир-бир санаб бўлмагай барин.
Куч-қудратин билади жаҳон
Амир Темур иморатларин.

Бир ғирромлик бўлса агар сал
Армон ўтгай дилга ўт қалаб.
Полвонлардан курашда аввал
Қилингайдир ҳалоллик талаб.

Кураш, майдон басма-басига
Кенгайтирар мардларнинг сафин.
Ҳар бир полвон ўз зиммасида
Ҳис қилгайдир миллат шарафин.

Боболарнинг пок руҳи паноҳ,
Кураш тушар полвонлар шон деб,
Олам ёниб ташлайди нигоҳ
Кураш юрти — Ўзбекистон деб.

Жаҳон аро довруқлар солди,
Шонга чулғаб ўз номларини.
Бутун дунё бугун тан олди
Махтумқули, Баҳромларини...

Рицарлар юртида илк бора
Юртбошимиз номида турнир...
Дунёни забт этар тобора
Ўзбекистон шуҳрати бир-бир.

О, Бедфорд, қадимий Бедфорд!
Юрт номидан ташаккур сенга.
Кураш билан майдонга чиқиб,
Ўзбек номин ёйдинг жаҳонга.

Юксакларга от қўямиз тик,
Интилишдан тинмаймиз бирпас.
Боболарга лойиқ бўлмоқлик
Фарзанд учун бурчдир муқаддас.

Исмоил ТЎХТАМИШЕВ

УЧ СОВРИН

Президент Ислом Каримовнинг «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари» асари асосида суратга олинаётган туркум филмларнинг «Ҳарбий-сиёсий таҳдидлар ва миллий хавфсизликка даъват» деб номланган тўртинчи филми Москвада бўлиб ўтган «Учинчи Евроосиё телефоруми»да бир йўла уч номдаги совринга сазовор бўлди.

Терроризм хавфига қарши курашда биргаликдаги ҳаракатлар ҳамда фуқаролик жамияти шаклланишига доир энг яхши филмлар учун таъсис этилган совринларни қўлга киритган мазкур асар кўрик қатнашчилари ва меҳмонларда катта таассурот қолдирди.

Шу муносабат билан пойтахтимиздаги Киночилар уйида матбуот анжумани ўтказилди. Тадбирни очган «Ўзбеккино» компанияси раиси Темурмалик Юнусов Москвада ўтган кўрик ва унда қатнашган асарлар ҳақида маълумот берди. Совриндор филм муаллифи, тарих фанлари доктори Владимир Исҳоқов (асар режиссёри — Шуҳрат Қурбонбоев) ўзбек киноижодкорларининг Москва анжуманидаги иштироки ва мазкур филм ҳақида сўзлади.

— Бу анжуман санъат оламида катта воқеа бўлди — деди В.Исҳоқов. — Асосан маданий интеграция мавзуида ўтган фестивалда кўпгина мамлакатларнинг вакиллари қатнашдилар. Филмимиз муваффақиятининг асосий сабабларидан бири эса кўтарилган масаланинг барча халқлар учун бирдек долзарблиги, терроризмнинг моҳияти яхши очилганида.

Дарҳақиқат, Т.Юнусов айтганидек, бу филмни ўзбек ҳужжатли киносида янги саҳифа, дейиш мумкин. Муаллифлар Президентнинг давлатни мустаҳкамлаш, мамлакатни ривожлантиришдаги изчил сиёсатини, саъй-ҳаракатларини ёрқин гавдалантиришга ҳаракат қилганлар ва бунга эришганлар. Шунинг учун филм ижодкорларига мукофотни топшириш маросимида ҳайъат аъзоси Тараненко «МДҲ давлатлари кўламида Ислом Каримовдек Президент борлиги бахтдир. У террорчиларга қарата: «Халқимга эмас, ўзимга ўқ отинглар», дея баралла айтолди» деб таъкидлади.

Фестивалда, шунингдек, «Ўзбектелефилм» ва Андижон ёшлар телевидениеси бир неча филмлар билан қатнашиб, анжуманнинг махсус мукофотлари билан тақдирландилар. Бу ҳақда «Ўзбектелефилм студияси раҳбари Мирзааҳмад Олимов анжуман қатнашчиларига сўзлаб берди.

Г.ФАЙЗИЕВА

Ўзбекнинг ўз ниҳолин экканлиги рост бўлсин!

ИСТЕЪДОДЛАР ИФТИХОРИ

Ёш истеъдод эгаларининг жамиятимиз маънавий ҳаётини юксалтиришдаги муҳим ўрнини инобатга олиб, ўзининг мусиқа, матн ва ижро маҳорати билан одамларнинг юрагига етиб борадиган, эзгуликка чорлайдиган, ирода ва иймон-эътиқодини мустаҳкамлашга хизмат қиладиган асарлар яратишда фаоллик кўрсатаётган иқтидорли ёшларни мунтазам рағбатлантириб бориш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Ёш истеъдодлар учун «Ниҳол» мукофотини таъсис этиш тўғрисида»ги қарорининг чиқиши ёш истеъдодларни қўллаб-қувватлаш йўлида ғоятда муҳим дастуриламал бўлди.

Бу мукофот халқимизни, ёшларни эзгуликка чорлайдиган, иродаси, имон-эътиқодини мустаҳкамлашга хизмат қиладиган асарлар яратишда фаоллик кўрсатган ёш иқтидор эгаларига мунтазам бериб борилади. Шубҳасиз, бундан кузатилган мақсад аниқ: халқимиз ичидан етишиб чиқаётган ёш санъат ниҳолларининг ўсиб-унишига, истеъдоди камолга етишига ёрдам бериш, уларнинг ўз имкониятларини тўлиқ намоён этишлари учун имконият яратиш ва жаҳон саҳналарида баралла чиқишларига кенг йўл очишдир.

Диққатга сазовор томони шундаки, «Ниҳол» мукофоти совриндорларини аниқловчи ҳайъат таркибига таниқли санъаткорлар қатори, ватанимиз ва хориждаги танловларда ёрқин истеъдодлари эътироф этилган ёшлар ҳам киритилган. Шунинг ўзиёқ юртимизда ёшларга ишончнинг ўсиб бораётганидан далолат беради. Ана шу ҳайъат қарори билан ўнта иқтидорли ёшнинг номлари эълон қилинди.

Ўтган жумада Халқлар дўстлиги саройида «Ниҳол» совриндорларини тақдирлаш маросими бўлди. Тантанали суратда ўтган бу тадбир фақат ёшларнинггина эмас, балки барча санъатсеварларнинг байрамига айланди. Ҳатто ўша куни ҳавонинг бузилиб, ёмғир томчилаши ҳам тантананинг кўтаринки руҳига, ўзига хос кайфиятда кечишига халал беролмади. Концерт саройига кириб келган санъат ниҳолларини мухлислар гулдурос қарсақлар ва олқишлар билан кутиб олдилар. Шу куни Халқлар дўстлиги саройи ёш ниҳолларни бағрига олган катта бир санъат бўстонини эслатди.

«Ниҳол»нинг илк ниҳолларини катта санъаткорларимиз, юртимизнинг машҳур кишилари тақдирлашларида ҳам рамзий маъно бор. Зеро, эртага ана шу ниҳолларнинг ўзлари катта чинорларга айланиб, ўзларидан кейинги истеъдодларга тиргак бўлишлари мумкин. Фақат бунинг учун, аввало, уларнинг ўзларида интилиш, хоҳиш-ирода, қолаверса, атрофдагиларда уларга нисбатан эътибор бўлиши лозим. Келажакда уларнинг улкан санъаткор, жаҳон санъати юлдузлари бўлишини истар эканмиз, ҳаммамиз ана шу умидли санъат ниҳолларининг соғлом, ҳар томонлама етук, баркамол бўлиб ўсишлари учун ҳисса қўшишимиз лозим. Токи, улар бўй чўзиб, камолга етиб Ватанимиз фахрига айлансинлар, жаҳон узра ўзбекнинг овози янграшига муносиб ҳисса қўшсинлар! Самоларга бўй чўзавер, юртимиз «Ниҳол»лари!

2-бет

ХАЗИНАНИНГ ОЛТИН КАЛИТИ

Навоийнинг насрий услубига доир

Навоий гулшани

Ҳар қандай асарни ўрганиш ўша асарни ўқиб чиқиб мазмуни билан танишишдан бошланади. Агар асар ўқиб чиқилсаю, ўқиган одам уни тушунмаса, у мазкур асар тўғрисида фикр юритишга ҳақли эмас. Мазмунини тўлиқ англаб етгандан сўнггина асарнинг муайян жиҳатлари ҳақида сўз юритилса жоиздир. Гап аксар ёзувчи, шоирларнинг асарлари ҳақида борганда бу катта муаммо эмас. Лекин Навоий асарларини ўқиб тушуниш — катта муаммо. Чунки улуғ адиб яратмалари, хоҳ наср, хоҳ назм бўлсин, пурмаъно асарлардир. Улардаги ҳар бир жумла ёки байт бир олам маънони ифодалайди. Ҳар бир сўзни Навоий қайси маъноларда қўллаганини билмай туриб, адиб ишлатган рамзлар, рамзий образларни, у фойдаланган бадиий санъатлар, услубга доир усулларни ўрганмай туриб, яъни муаллиф услуби ҳақида муайян тасаввурга эга бўлмасдан Навоий асарларини тушуниб етиш мумкин эмас.

Бу ҳол Навоий асарларини ўрганишда услубга алоҳида эътибор беришни тақозо этади. Бизда эса, шу пайтгача бунинг аксини кўрамиз: услуб масалаларига адабиётшунослигимизда энг охирги навбатда ўрганиладиган масалалар сифатида қараб келинади. Бундай муносабат ҳозирги замон адабиёти асарларини ўрганиш нуқтаи назаридан қанчалик тўғри-нотўғрилиги хусусида биз тўхталмаймиз, лекин турган-битгани рамзу ишора, мажозу истиора ва бошқа бадиий санъатлардан иборат бўлган мумтоз адабиётимиз намуналари, Навоий асарларини ўрганишда ўзини оқламайди, деб ўйлаймиз. Бу масала Навоий насрий меросини ўрганишда айниқса долзарблик касб этади. Чунки, мутахассисларнинг таъкидлашларича, Навоий насрий яратмаларининг тили ва услуби шеърий асарлари тили ва услубига қараганда мураккаброқдир. Навоий насрининг бу хусусияти тўғрисида профессор Абдуқодир Ҳайитметов шундай ёзганди: «Умуман, Навоий прозасининг тили... мураккаб, араб ва форс иборалари, тезда англаб олиш қийин бўлган образларга сероб бўлиб... унинг поэтик асарларининг тили соддалик ва тушунарлилик жиҳатидан прозасидан ажралиб туради. Агар у ўз достонларини прозада ёзганда, уларнинг тили ҳозиргига қараганда ҳам оғир бўлган бўлур эди».

Чиндан ҳам Навоий насрий услуби бир томондан мураккаблиги, иккинчи томондан ўта нозиклиги билан ажралиб турадики, бу ҳол тадқиқотчилар учун муайян қийинчиликлар туғдиради. Шунга кўра, Навоий насрини текширувчи олимдан бир неча баравар кўп меҳнат, малака, билим, заргарона диққат ва қунт талаб қилинади. Мумтоз адабиётимизга хос умумий хусусиятларни, Навоий даври адабиёти ва давр услубини, Навоий ижодининг ўзига хосликларини яхши билишдан ташқари, тадқиқотчи ички бир сезгига, асар бадиийятининг энг нозик жиҳатларини ҳам ҳис эта олишга имкон берувчи бадиий туйғуга эга бўлиши, сўзларнинг маъно товланишларини, ҳар бир сўз, жумла, ибoрадаги ишораларни, нозик маъноларни илғай олиши лозим бўлади. Навоий насри эса, бундай нозикликлар, ишораларга тўладир. Уларни пайқамаслик, тушунмаслик ёки янглиш тушуниш бу асарларнинг мазмуни, ғояси, бадиийятини тўласича англаш, ҳис этиш, очиб бериш ва ўқувчиларга етказишга тўсқинлик қилади. Битта сўз ёки иборани нотўғри тушуниш, битта символни янглиш талқин этиш ҳам асар мазмуни ёки ғояси ҳақида нотўғри тасаввурлар туғдириши, айрим ҳолларда асоссиз хулосаларга келишга сабаб бўлиши мумкин. Бир пайтлар В.В.Бартолд Алишер Навоий таржимаи ҳолидаги катта бир воқеа — унинг Самарқандга келиши ҳақида мулоҳаза юритар экан, Навоийнинг «Мажолис ун-нафоис»да Шайх Садриддин Равосий зикрида ёзган сўзларига суяниб, ғалати бир фикрни билдирган эди. Бу ўринда олимнинг бундай ҳақиқатдан узоқ фикрга келишида «Мажолис»даги биргина символни ўзича талқин этиб, нотўғри тушунганлиги сабаб бўлган («...кўнглумни басе сайд қилди»). Афтидан, у Навоийнинг шайхнинг ташқи қиёфаси ҳақидаги, шунингдек, замон подшоҳининг ҳам шайх мулозаматига бориб туриши тўғрисидаги сўзларга ҳам ўзгача маъно берган кўринади.

«Мажолис ун-нафоис»да Навоий Аҳмад Ҳожибек мулозимларидан бўлган Мавлоно Носириддин деган шоир ҳақида маълумот бериб шундай ёзади: «Мавлоно Носириддин — Аҳмад Ҳожибек мулозимидур. Отаси донишманд ва муттақи ва валоятшиор киши эрмиш. Аммо ўзи сипоҳийликқа ҳаваснок ва такаллуфотқа роғиб кишидур. Дойим туркча айтиб қуш соло отланғай ва таблбоз боғлаб, белига баҳли санчқай ва рангин отларға минарға майл қилғай. Бовужуди бу ишлар табъи яхшидур. Бу яқинда андин бир байт нақл қилдилар. Имкони борким, Самарқанд шўх ва ҳабислари анга бу байтни боғламиш бўлғайлар. Ул байт будурким:

(Давоми 2-бетда.)

Адибларга мактублар

ЯШАГУДЕК СЕВИБ ЯШАЙЛИК!

Шоир Матназар АБДУЛҲАКИМГА

Дўстим Матназар!

Сиз билан кам кўришганмиз, кам мулоқотда бўлганмиз. Сабаби сизнинг узоқда туришингиз, Тошкентга кам келишингиз... Лекин сиз билан ғойибдан мулоқотда бўлиб турамиз. Асосан матбуот орқали.

«Ёзувчи» газетасида «Жавзо арафаси»ни кўриб, ниҳоятда қувониб кетдим. Дарҳол ўқишга тушдим.

Дўстим Матназар!

Кўпдан бери бундай гўзал асар ўқимаган эдим. Достонни ўқий бошлашим билан хаёлимда Миртемир домла, «Сурат» жонланди. Йўқ-йўқ, сизни тақлидчиликда айбламоқчи эмасман. Аксинча, ҳозир унут бўлаёзган анъаналаримизни яна бир бора ёдимизга солганингиз учун миннатдорлик билдирмоқчиман.

Даҳшатлар пинҳон бу қўй кўзларингда,
Бу кўзлар ҳам ёлғон, ҳам чининг.
Ҳар бир қорачиғинг бир олов ҳалқа,
Ҳозир қарсиллайди қамчининг.

Достоннинг барча сатрлари сингари бу сатрлари ҳам ғайриоддий образлилиги билан лол қилади кишини. Ҳа, ғайриоддий образлилиги билан! Эсингиздами, Миртемир домлада: *«Сийнанг тоза, оқ мармар каби, мармар эмас, юмшоқ пар каби, мармар совуқ, аммо бу сийна дўзах каби, йўқ, баттар каби»* сингари ғайриоддий образли сатрлар жуда кўп эди. Шеърни шеър, санъатни санъат қиладиган унсур ҳам ана шу — ғайриоддийлик(сохталик эмас, асло!) экани барчага маълум.

Мен достонингизга тақриз эмас, ҳаяжонланганимдан сизга мактуб ёзяпман. Ҳар бир сатрингизни келтиргим келади, аммо биласиз, бунинг иложи йўқ. Миртемир домла ижоди, ўзбек шеъриятининг яхши анъаналари хусусида гап кетар экан, ҳозир ижод қилаётган талайгина истеъдодли шоирларимиз ҳам адабиётимизнинг кечаги кунини билмаслиги жуда аламли эканини айтмоқчиман...

Муҳаббат — илоҳий неъмат. Шу неъматдан баҳраманд кишиларгина хаёлида маъшуқага атаб «қаср битаётган», «дудуқ бир нутқи» маъшуқа шарафига «булбулники янглиғ чаҳ-чаҳлаб» кетадиган, «рашки аждаҳо» ошиқ — лирик қаҳрамон сингари... барибир... бахтиёрдир. Барибир, деётганимнинг сабаби маълум — маъшуқанинг васли эмас, ҳажри билан яшаб, ишқ майидан нўш этиш... эҳтимол, ҳақиқий бахт шундадир? Ахир, Навоий бобо ҳам айтиб қўйганлар-ку:

Ошиқки, муроди ком бўлғай,
Ошиқлик анга ҳаром бўлғай —

деб!

Сиз янги бир ошиқ ҳадя этдингизки, у илоҳий неъматдан баҳраманд ўзи тоифаларни оламига олиб киради, бу оламнинг сиру сеҳрларини улашади уларга...

Матназар!

Достон, умуман адабиёт, шеърият, ҳаёт ҳақида гапираман десак, гап кўп. Аммо мактуб имконияти буни тақозо қилмайди. Мактубдан мақсад — сизни янги асар билан табриклаш баҳонасида кенг қамровли фаолиятингизга барака, ўзингизга куч-қувват тилаш, холос.

Биз шу пайтгача «ўлгунча» иборасини билар, кўп ишлатар эдик. Достонингизда бу иборанинг муқобили топилибди: «ўлгудек севаман» эмас, «яшагудек севмоқ керак аслида...».

Шу таъбирни ҳам қўллайлик, қўлланайлик, яъни

яшагудек севиб яшайлик!

Камоли эҳтиром ила мухлисингиз

Машраб БОБОЕВ

ЭГАСИЗ... ШИФОБАХШ СУВ

Куюнчак газетхонлар ёзади

Мен яшайдиган қишлоқдан унча олис бўлмаган Фарғона вилояти Ўзбекистон туманидаги Шўрсув, Пахтабўстон ва Конизар қишлоқларида шифобахш булоқлар топилган. Энг қизиғи шундаки, турли касалликларга даво бўлувчи бу булоқлар 20 йилдан бери беҳудага оқиб ётибди. Хўш, бу ҳолни қандай изоҳлаш мумкин? Наҳотки, Оллоҳ берган тайёр неъматдан фойдаланиш шунчалик қийин бўлса? Сув танқислиги муаммоси кўтарилаётган бир пайтда бу сувлардан, ҳеч бўлмаганда, аҳоли эҳтиёжи учун фойдаланиш мумкин-ку? Ҳозирги шароитда бу муаммони ечиш унчалик қийин иш бўлмаса керак?

Назаримда, бу булоқларни алоҳида текшириб, ундан халқ саломатлиги йўлида фойдаланиш лозим. Бунинг учун озгина ҳафсала, истак ва ҳаракат бўлса кифоя. Биз шу қишлоқлардаги оқсоқоллар номидан турли ташкилотларга масалани ҳал этишда ёрдам беришларини сўраб мурожаат қилганмиз. Лекин туман раҳбарлари бу таклифимизга панжа орасидан қарашаяпти. Неча йиллар олдин Конизар қишлоғидаги булоқ ёнида санатория қуриш ишлари бошлаб юборилган эди. Лекин қурилиш чала қолиб, булоқ ҳам ўша ҳолича оқиб ётибди...

Юнус Али СОЛИЕВ

КАМОЛ ТОП, ШЕРЗОД!

Хушхабар

Мухлислар Шерзод Остонов ҳақида кейинги йилларда «ширали овоз соҳиби» деган илиқ гапларни айтаётгани бежиз эмас.

У ёшлигидан қўшиқ айтишга қизиққани сабабли «Фарҳод» маданият саройига қатнади. Бугунги кунда «Жен» эстрада гуруҳини бошқариб келмоқда. У нафақат ўзбекча, балки бошқа тилларда ҳам ҳеч қийналмай қўшиқ куйлайди. Шерзод 1999 йили Навоий вилоят «Қизилқум овози» кўригида ғолиб чиқди. Республика «Ўзбекистон қўшиқ байрами» кўрик-танловида иккинчи ўринни олди. Хитойда бўлиб ўтган фестивалда иштирок этди. Белоруссияда бўлган «Славянлар бозори» фестивалида, Ялтада ўтказилган «Ялта 2000» фестивалида 1-ўринни олди. Доимо изланишда бўлган ёш ижодкор шу кунларда Украинада бўлаётган ёш эстрада хонандаларининг кўрик-танловида иштирок этмоқда. Шерзод ўзбек миллий чолғулари — дутор, танбур ва рубобда куйларни зўр қизиқиш билан чалади. Юртимиздан мана шундай умидли санъаткорларнинг етишиб чиқиши қувончли ҳол, албатта. Умидли, ширин овоз эгаси Шерзод Остоновга «Ҳамиша камол топ», деб ният қилиб қоламиз.

Мухтасархон КАРИМОВА

ЎЗБЕКНИНГ ЎЗ НИҲОЛИН ЭККАНЛИГИ РОСТ БЎЛСИН!

УМИДИМИЗ

Юртбошимиз раҳнамолигида ёш истеъдодлар учун «Ниҳол» мукофотининг таъсис этилиши ва унинг 30 ёшгача бўлган ижодкорларга берилиши барчанинг дилига олам-олам қувонч бахш этди. Бинобарин, мазкур мукофот юртимизда яна ўнлаб, юзлаб ёш ижодкорларнинг камолга етишига замин бўлади.

Айтиш керакки, «Ниҳол» бошқа мукофотлардан фарқ қилади. Бу ҳол мазкур мукофотга тавсия этилган номзодларнинг ижодий ишларини кўриб чиқувчи кенгаш таркибининг ўзидаёқ кўзга ташланади. Кенгашнинг асосий қисми 30 ёшгача бўлган, муқаддам турли совринларни қўлга киритган ёш санъаткорлардан иборат. Муҳокада иштирок этган кенгаш аъзоси сифатида бу ёшларнинг фикр-мулоҳазалари тўла инобатга олинганини айта оламан.

Мукофотларни беришда ижодий уюшмалар, жамоат ташкилотлари томонидан тавсия этилган ҳар бир номзоднинг фаолияти, ижодий имкониятлари, изланишлари ўрганилиб, барча фазилатлари ҳисобга олинди. Шунинг учун ҳар бир номзод устида узоқ баҳслар бўлди, уларга ҳам ижобий, ҳам танқидий назар билан қаралди, барча хизматлари инобатга олинди.

Муҳокамага тавсия этилган 14 нафар, якуний муҳокамада эса 10 нафар энг муносиб номзод танланиб, совриндорлар дея топилди. Натижа эса, биз ҳар доимгидек ўрганиб қолган эстрада қўшиқлари тақдимотига ўхшагани йўқ. Балки унинг ичига академик хонандалик ва чолғу ижрочилиги йўналиши ҳам кирдики, бу ҳол ёшларимизни эстрадага кўр-кўрона берилмасдан чинакам санъат яратишга даъват этади.

Ўсиб келаётган ёш ижодкорларни авайлаш, нохуш таъсирлардан, юлдуз бўлишга зўраки интилиш касаллигидан асраш ва уларнинг ижодига тўғри йўл кўрсатиш «Ниҳол»нинг асл мақсади бўлиб қолишига ишонамиз.

Ойдин АБДУЛЛАЕВА,
ҳайъат аъзоси,
мусиқашунос

Дилшод НАЗАРОВ:

ДИЛБАР КУЙЛАР ЯРАТСАМ...

Агар муштарийларимизнинг ёдида бўлса, Дилшод Назаров билан бундан уч йил илгари газета саҳифалари орқали учрашган эдик. Албатта, уни эслаган бўлсангиз керак. Чунки фамилиясиёқ сизга дарҳол республикамизнинг машҳур композиторларидан бирини эслатади. Зеро, Дилшод ўзбек мусиқа ижодиётининг кўзга кўринган вакилларидан бири Анор Назаровнинг ўғли, санъаткорлар оиласининг яна бир ёрқин истеъдоди. Унинг онаси Матлуба Назарова ҳам созанда ва мураббий, виолончел мусиқа асбобининг моҳир чолғучиси.

Шубҳасиз, оиладаги муҳит Дилшоднинг жуда эрта мусиқага меҳр қўйишига сабаб бўлди. Саккиз ёшиданоқ мусиқа билан шуғуллана бошлаган Дилшод биринчи концертини Консерваториянинг катта залида берди. Дастлабки катта муваффақиятга эса ўн уч ёшида эришди. Ўшанда, 1993 йили «Баҳор» концерт залида Миллий симфоник оркестр билан биргаликда К. Сен-Санснинг ля-минор концертини ижро этганди.

Кейинчалик республика мусиқачилар конкурсида совриндор бўлди, Японияда ўтган Чайковский номидаги халқаро конкурсда уч босқичдан муваффақиятли ўтиб, сўнгги турда иштирок этувчи саккизта қатнашчи сафидан ўрин олди. Шундан сўнг Берлин ва Потсдам шаҳарларида берган концерти мухлислар олқишига сазовор бўлди.

1997 йили эса Дилшод Назаров ҳаётида ҳам, республикамиз мусиқа оламида ҳам эсда қоларли воқеа юз берди. У Ўзбекистонда биринчи бўлиб Париж Олий консерваториясига ўқишга қабул қилинди. Бу, албатта, ўз-ўзидан бўлгани йўқ. Ҳар кимга ҳам насиб қилавермайдиган бундай катта бахтга Дилшод тинимсиз изланишлар, сабр-тоқат билан мусиқа сирларини ўрганиш ва, албатта, ота-онасининг кўмаги билан эришди.

Дилшоднинг бошқа тенгдошлари ҳавас қилса арзигулик яна бир катта ютуғи бор. Яъни у асримизнинг буюк мусиқачиси Мстислав Ростраповия, машҳур мусиқачилар Д. Шафран ва Н. Шаховскаядан сабоқ олиш шарафига муяссар бўлди.

Бугунги Дилшод Назаров биз бундан уч йил олдин кўрган ўспирин эмас. Ҳозирги кунда Париж Олий консерваториясининг солистлар департаментида(айтиш керакки, бу департаментга у виолончелчилар орасида биринчилардан бўлиб кирди) таҳсил олаётган навқирон, истеъдодли мусиқачи энди анчагина тажриба орттирди, мусиқа бобидаги билимлари янада мустаҳкамланди, энг муҳими, халқаро миқёсда ном қозонди. Сабаби, шу йил Парижнинг нуфузли, энг катта залларидан бўлган Соббонна концерт залида халқаро симфоник оркестр жўрлигида Чайковскийнинг «Рококо» асарини виолончелда ижро этиб, мухлислар олқишига сазовор бўлди. Ана шу мухлислар орасида Франция ташқи ишлар вазири, халқ таълими вазири, маданият вазири ўринбосари ҳам борлигини назарда тутадиган бўлсак, ёш ижрочи учун ҳам, ўзбек мусиқа маданияти учун ҳам бу қанчалик катта ютуқ эканини ҳис этамиз.

Дилшод Назаровнинг «Ниҳол» мукофоти билан тақдирланиши унинг изланишларига берилган муносиб баҳо бўлиш билан бирга, ижрочи зиммасига масъулият ҳам юклайди. Биз ундан ушбу мукофотга муносабати ҳақида сўрадик.

— Биласизми, ҳали талаба бўла туриб ватанимизнинг ана шундай юксак эътирофига сазовор бўлганим бизда ёшларга эътиборнинг ниҳоятда катталигидан, юксак ғамхўрликдан далолат беради. Шу ўринда биз ёшларнинг, хусусан, мусиқачи сифатида ўз бурчимни юртимиз довруғини жаҳонга ёйиш, яхши асарларимиз билан миллий мусиқа маданиятимизни бойитишда, деб биламан. Ҳозир яна бир синов арафасида турибман. Шу йилнинг охиригача энг катта концерт залларидан бирида бир ярим, икки соатлик якка концертимни мухлисларга тортиқ этиш ниятим бор. Бундан ташқари, келажакда дирижёрлик, композиторлик борасида ҳам ўзимни синаб кўрмоқчиман.

Яхши ният — ярим давлат, дейди халқимиз. «Қонида бўлса...» деб ҳам бежиз айтишмаган. Шундай катта композиторнинг фарзандидан, эҳтимол, келажакда, нафақат моҳир созанда, балки ўзига хос, ажойиб мусиқаларнинг яратувчиси ҳам етишиб чиқса ажабмас!

Гулчеҳра УМАРОВА

ЖОЗИБАЛИ МУСИҚА

Халқи озод бўлган юртнинг қўшиқлари ҳам озод ва ҳур бўлади. Мамлакатимизда фан, маданият, санъат аҳлининг меҳнати халқ томонидан қанчалик олқишланса, давлатимиз томонидан ҳам шунчалик

Иззатилла ИБРОҲИМОВ

юксак эътиборга сазовор бўлади.

29 сентябр куни Халқлар дўстлиги саройида ёш санъаткорларни «Ниҳол» соврини билан тақдирлаш маросими бўлди. Уларнинг катта ҳаёт йўли энди бошланади. Бу йўлнинг охири йўқ. Зеро, санъат йўли ҳам ижод йўли сингари инсонни ўз руҳияти, кўнгли сари етакловчи олис ва нурли йўлдир.

Мен ана шу куни бўлиб ўтган кечада иштирок этдим. Аммо бу маросимни томошабин сифатида залда ўтириб эмас, балки, саҳна ортида, санъаткорлар билан бирга, ёнма-ён туриб кузатдим. Саҳна ортидаги ҳаёт мени лол қолдирди. Қатор-қатор бастакорлар, шоирлар, театр ва кино артистлари, созандалар, раққосалар, турли гуруҳлар, яккахон хонандалар, саҳна безакларига масъул ходимлар, пардозчилар, кийим-дизайн усталари... Қўйингки, олам жаҳон санъат кишиларининг ҳаётидан бир лавҳа кўз ўнгимда намоён бўлди. Бу кўнгли очиқ, хушчақчақ, беҳаловат, борлиғи завқу шавққа тўла инсонлар билан бирга бўлиш, улар билан бирга қувониш, бирга ҳаяжонланиш ниҳоятда мароқли эди.

Инсонларга яхшилик тилаган, гўзаллик шайдоси бўлган Нилуфархоним, Муҳаббатни бошлаб кетмоққа чоғланган, кўзларида миннатдорлик ва ҳаётга чанқоқлик тўлиб тошган Севара Назархон, Абдулазиз Карим, «Сетора», гуруҳи, Тоҳир Содиқов, Дилфуза Раҳимова, Иззат Иброҳимов... ва қатор-қатор бошқа «Ниҳол» хонандаларининг қувончига шерик бўлиш учун йиғилган устозлар ҳаяжони шогирдлариникидан кам эмасди. Ўзбекистон халқ артисти, севимли актёр Ёдгор Саъдиев, дилбар хонанда Кумуш Раззоқова, бастакор Дилором Омонуллаева, хонандалар F.Ёқубов, Д.Fойипов ёш ижрочиларга «Ниҳол» совринини топширар эканлар, уларга машаққатли санъат йўлида яна ҳам улкан ютуқлар тиладилар.

Гулдурос қарсаклар, олқишлар, даста-даста гуллар, қутловлар... Қани энди, бу гўзал оқшомнинг ниҳояси бўлмаса! Қани энди, инсонларни бирлаштирувчи, жипслаштирувчи бу маросим тонггача давом этса!

Бағрида куй-қўшиқ янграган юртнинг осмони ҳамиша мусаффо бўлади. Қадим момоларимизнинг айтишларича, қўшиқ бор жойга ғамкулфат яқин келмас экан. Кўнгли кенг, саховатли ўзбек

Дилфуза РАҲИМОВА

халқи азалдан қўшиқ шайдоси. Жаннатмакон элимизнинг ҳар бир қарич ери битта гўзал қўшиқ бўлгулик. Қўшиқ ҳамиша ҳамроҳингиз бўлсин!

Нигора УСМОНОВА

РАҚҚОСА ТАБАССУМИ

Раққосанинг нозик ва енгил ҳаракатларида ўзига хос маънолар мужассам. Ўзбек раққосасининг майин табассум билан саҳнада хиром этиши дилларга хуш ёқади.

Гўзал рақслари билан қалбларга нафосат улашаётган ёш раққоса Гулшод Абдиеванинг «Ниҳол» совринига сазовор бўлиши унинг мухлислари қатори устозлари учун ҳам қувончли воқеа бўлди. Биз шу муносабат билан Гулшод Абдиева билан суҳбатлашганимизда у ўз ютуқларини устозларидан олган сабоқлар натижаси, деб айтди. Мукофот ҳақидаги хабарни ҳам устози — Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Юлдуз Исматовадан эшитганини қувонч билан сўзлаб, унинг истеъдоди учун жон куйдирувчи азиз инсонлар борлигидан фахрланишини билдирди. Гулшод Тошкент давлат миллий рақс ва хореография олий мактабида ва «Тановор» ансамблида унга рақс сирларини ўргатган устозлари — Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Насиба Мадраҳимова, Дилбар Юнусова, Муяссар Сотиболдиева, Ўғилой Муҳамедовадан ҳамиша миннатдор. 1998 йили ўтказилган «Ёш раққосалар танлови»да Гулшод Абдиева олий совринга сазовор бўлган эди. Унинг «Мунонжот», «Аяжонимнинг дутори», «Совға», «Хитой гўзали» каби мумтоз ва замонавий рақслари мухлислар эътиборини қозонган. У Белгия, Франция, Голландия, Германия, Ҳиндистон, Малайзия каби мамлакатларда бўлиб, ўзбек рақс санъати намуналарини маҳорат билан ижро этиб, чет элликларни қойил қолдирди.

— Ўзбек раққосалари саҳнага ҳамиша табассум билан чиқишади, — дейди Гулшод Абдиева. — Раққосанинг та-

бассуми рақсларимизнинг асосий мазмунига айланган. Чет элларда ўтказилган фестивалларда қатнашганимизда хорижлик дўстларимиз жозибадор рақсларимизга жуда қизиқиш билан қарашади. Бизнинг гўзал санъатимиздан ҳайратга тушишади. Кийган атласларимиз, дўппиларимиз ял-ял ёниб, кўрган кўзларни қувонтиради. Айниқса, йигит ва қиз орасидаги муҳаббатни ифода этувчи рақсларимиздаги ўзига хослик ва назокат хорижлик мутахассисларни ҳам лол қолдиради.

Раққосанинг орзулари ҳақида сўраганимизда у шундай жавоб берди:

— Бугунги ниҳол эртага чинорга айланишига ишонаман. Негаки, ниҳоллар парвариши учун жон куйдирадиган устозларимиз бор. Бизни қўллаб-қувватлайдиган меҳридарё, заҳматкаш халқимиз бор. Ёш истеъдодлар камоли учун жон куйдираётган Юртбошимиз бор. Шунинг учун ҳам биз бу қадар юксак эътиборга муносиб бўлишимиз, халқимиз санъати равнақи йўлида изланишимиз, истеъдодимизни камол топтириб боришимиз керак.

Адиба ҲАМРО қизи

«УМРБОҚИЙ ҚЎШИҚЛАР ЯРАТАЙЛИК»

Севара Назархон билан суҳбат

— Санъат олами сари йўлингиз қандай бошланган?

— Ёшлигимдан менинг қўшиқларга ғалати бир хайрихоҳлигим бор эди. Доим хиргойи қилиб юрар эдим, лекин катта бўлганимда, албатта, шифокор бўламан деган орзуим бор эди. Ақлимни таний бошлаганимдан кейин болаликдаги бу орзуим бирдан ўзгарди ва мен олдимга санъаткор бўлишни қатъий мақсад қилиб қўйдим. Ҳозир эса бу мақсадга қанчалик эришганимни санъат ихлосмандлари баҳолашгани маъқул. Бундан ҳеч ҳам афсусланмайман, аксинча! Орзуимга эришиш ва доим ёнимда бўлиб менга яқиндан кўмак бераётганларга алоҳида миннатдорлигимни билдираман. Булар, аввало, оила аъзоларим, қолаверса, раҳбаримиз Фатҳиддин Мусаев, Вагиф Зокиров, Тоҳир Қўзиев(танбурчи) ва Игор Тян(аранжировкачи).

Шу ўринда вокал бўйича устозим Нодира опа Қобулованинг хизматларини ҳам алоҳида қайд этиб ўтишни истардим.

— Репертуарингизда муҳаббатни тараннум этувчи қўшиқлар асосий ўринни эгаллаганлигини қандай изоҳлайсиз?

— Табиат манзаралари ва умуман табиатга хос ўзгаришлар менга ҳамиша завқ бағишлайди. Севги фасли бўлмиш баҳорнинг кириб келиши, вақт ўтиши билан эса, сўлим ёз ва хазонлар фасли кузга айланишини муҳаббат ҳисларининг товланишига ўхшатгим келади. Шунинг учун бўлса керак муҳаббат мавзуи менга анча яқин. Айниқса, жавобсиз муҳаббатдан ёки айриликдан изтироб чекаётган қалбларнинг туйғуларини мен яхши тушунаман ва уларни қўшиқларимда ифода этишга интиламан.

— Устоз кўрмаган «хонанда»лар кўпайиб кетаётганига нима дейсиз?

— Бу жараённинг бўлиши табиий, деб ўйлайман. Чунки ёмон қўшиқни эшитмаган инсон яхшисини ажрата билмайди. Халқ эса ўзига маъқулини танлаб олади, сохта олқишларга учганлар ўз-ўзидан эл назаридан қолади. Бироқ, саёз қўшиқларни сараламасдан оммалаштирилишига ружу қўйиш эса одамлар дидини ўтмаслаштиради. Радио ва телевидениенинг бу соҳага масъул мутахассислари айнан шу масалада зиммаларидаги масъулиятни унутмасликлари зарур, деб биламан. Санъаткор бўлиш учун одамда нафақат истеъдод ва ширали овоз, балки, кенг дунёқараш ҳам бўлиши лозим. Халқ дардидан хабардор бўлмаган санъаткор чучмал қўшиқ яратишдан нарига ўтолмайди.

— Биринчи сентябр куни «Ёшлар» телеканали орқали намойиш этилган янги талқиндаги «Тоҳир ва Зуҳра» телефилми кўригида сиз ҳам иштирок этдингиз. У сизга маъқул бўлдими?

— Очиғини айтганда, мен бу филмдан қониқиш ҳосил қилмадим. Сабаби, унинг профессионал жиҳатдан номукаммаллигидир. Тўғрироғи, уни филм эмас, қўшиқлар композицияси деб баҳолаш мумкин.

— Қайси санъаткорларнинг мухлисасисиз?

— Устоз санъаткорларимиздан Ботир Зокиров, тенгдошларимиздан эса Тоҳир Қўзиев ва Земфиранинг қўшиқларини севиб тинглайман.

— Бўш вақтингизда нималар билан шуғулланишни ёқтирасиз?

— Бўш вақтим жуда ҳам кам. Тарихий китобларни ўқиш, макраме ва от спорти билан шуғулланиш менинг жону дилим.

— Санъаткор бўламан деган ёшларимизга тилакларингиз...

— Биз ёшлар ҳақиқий, умрбоқий санъат яратайлик. Халқ дардидан бохабар ижодкорлар кўпайсин. Энг асосийси, дунёмиз тинч бўлсин. Тинчлик бўлса шеър ҳам ёзилади, қўшиқ ҳам жаранглайди.

Суҳбатдош: Хуршид РАУПОВ

ХАЗИНАНИНГ ОЛТИН КАЛИТИ

(Боши 1-бетда.)

Тўбучоқ абраше агарам зери зин бувад,
Мулки жаҳон маро ҳама зери нигин бувад.

(Мазмуни: Агар остимда эгарланган от бўлганда эди, жаҳон мулклари қўл остимда бўларди.)

Навоийнинг бу сўзларини В.В.Бартолд қандай тушуниб, қандай хулоса чиқарганлигини қаранг: «Самарқандликларнинг табиати, ҳиротликларникига қараганда, албатта, қўполроқ деб ҳисобланарди: Мир Алишер Аҳмад Ҳожибек мулозимларидан бўлган ана шундай бир туркни, ҳаётдаги энг олий лаззат қуш овлаш, чопқир арғумоқ отларни минишдан иборат деб ҳисобловчи кишини таърифлайди. Мазкур туркка нисбат берилган қўпол шеър хусусида тўхталар экан, бу самарқандликларнинг қўпол табиати билан изоҳланишини айтиб ўтади».

Олимнинг шу ўринда ёзган сўзларидан маълум бўладики, уни «Самарқанд шўх ва ҳабислари» деган биргина ибора чалғитган. Шу иборани нотўғри тушуниши бошқа сўзлар ва ибораларни ҳам янглиш талқин қилишига сабаб бўлган. Масалан, Навоий зикр этилаётган шахсни «такаллуфотқа роғиб кишидур», «табъи яхшидур» деб таърифлайди. Бартолд эса уни қўпол ва дағал деб тасаввур қилади. Келтирилган байтни ҳам «қўпол шеър» (грубый стих) деб атайди ва унинг ёзишича, гўё Навоий бу қўпол шеър самарқандликларнинг қўпол табиатли эканлиги билан изоҳланади, деб уқтирган эмиш.

Навоий насрига ниҳоятда эҳтиёткорлик билан ёндашиш лозимлигини улкан олим Е.Э.Бертелс ҳам таъкидлаган, хусусан «Маҳбуб ул-қулуб» ҳақида шундай ёзганди: «Бу Навоийнинг энг мураккаб асарларидандир. У адабиётдан эрмак қидирувчилар учун ёзилган эмас... Ундаги ҳар бир сўз чуқур ўйланган, теран ёндашувни талаб этади».

Е.Бертелснинг ўзи тадқиқотларида мазкур принципга қатъий риоя қиларди. Лекин Навоий услубининг нозиклиги айрим ўринларда шундай улуғ олимни ҳам доғда қолдирган. «Хамсат ул-мутаҳаййирин»да Навоий Жомий билан ўзи орасида бўлиб ўтган воқеалар, суҳбатлар ҳақида ёзар экан, Жомий тирик бўлган пайтларни эслаб лирик чекиниш қилади ва бундай деб ёзади: «Хуш ул замонларким, замон мундоғ бузургворлар шариф вужудлари била ораста ва даврон шундоқ рафеъ миқдорлар хилқатлари била пийроста эрди. Ҳайф ва юз минг дариғким, ул қуёшлар уёқиб, бир неча тийра рўзгор хуффошлар парубол очиб, назарбозлик ва баландпарвозлик ҳавосида жилва қилурлар».

Гарчи Навоийнинг шеърий ижодида лирик чекинишлар кўп учраса-да, унинг насрий услубида биз бу усулга аҳён-аҳёнда дуч келамиз. Шу сабабдан бўлса керак, Бертелс юқоридаги сўзларни муаллифнинг лирик чекиниши сифатида эмас, Жомий сўзлари сифатида қабул қилган. Унинг Абдураҳмон Жомийга бағишланган тадқиқотида тасдиқлашига кўра, юқоридаги сўзларни Жомий шоир Анварий ва унинг даври тўғрисида айтган эмиш.

Бунга ўхшаш мисолларни кейинги даврдаги тадқиқотлардан ҳам келтириш мумкин. Умуман, Навоий асарларининг нотўғри тушунилган, янглиш талқин этилган ёки нашрда хатога йўл қўйилган ҳолларининг тўқсон фойизи услуб билан боғлиқдир. Бу ҳол шуни кўрсатадики, муаллиф услуби ҳақида муайян тасаввурга эга бўлиш Навоий асарларини ўқувчи сифатида яхши тушуниш имконини берса-да, чуқур илмий кузатишлар олиб боиш учун етарли эмас. Бунинг учун махсус услубий тадқиқотлардан иборат асосга эга бўлиш ва шу асосга таянган ҳолда ишлаш лозим бўлади. Шуниси қизиққи, гарчи русларнинг мумтоз адабиёти услуб хусусиятларига кўра, бизнинг адабиётимиз сингари мураккаб ва нозик бўлмаса ҳам(масалан, Пушкин ёки Лермонтов асарларини рус тилини яхши билган ҳар қандай киши махсус услубий тайёргарликсиз ҳам тушунаверади, лекин ўзбек тилини яхши билган ҳар қандай киши ҳам Навоий асарларини тушунавермайди), рус адабиётшунослари бу заруратни биздан олдин англаб етганлар. Деярли барча улкан рус ёзувчиларининг индивидуал услублари ҳақида махсус тадқиқотлар яратилган, шунингдек, давр услуби, услубий оқимлар ва мактаблар каби тушунчаларга ҳам етарли даражада ойдинлик киритилган.

Бизда эса, бу ишлар ҳали олдинда. Мумтоз адабиётимизда услублар масаласидек катта муаммо юзасидан адабиётшунослигимизда ҳали бирор салмоқли фикр билдирилмаган. Фақат профессор А.Ҳайитметовнинг «Ўзбек адабиётида халқчиллик ва халқчил услуб» деб аталувчи мақоласида бу хусусда айрим мулоҳазалар баён қилинди.

Ўтмиш насримизда услублар масаласини ўрганишда ҳам аҳвол шундай. Ўтмиш насримизга, хусусан Навоийнинг насрий асарларига бағишланган ишларда, шунингдек, адабиёт назариясига оид тадқиқотларда йўл-йўлакай, бирор муносабат билан билдирилган фикрларгина мавжуддир.

Ҳолбуки, замон ва адабиётшунослигимиз тараққиётининг бугунги босқичидаги шароит мазкур масалаларнинг ўта долзарб эканлигини кўрсатиб турибди. Навоий ижодининг янги муаммоларини ўрганиш, умуман мумтоз адабиётимизнинг кўп жиҳатларини тадқиқ этиш бўйича амалга оширилган ишлар ана шу юқорида биз тилга олиб ўтган масалалар билан боғлиқдир. Мисол учун, Навоий адабий меросининг биргина томонини олайлик. Маълумки, кейинги йиллари улуғ шоир ижодини диний-тасаввуфий нуқтаи назардан ўрганишга қизиқиш кучайди, бир неча тадқиқотлар ҳам майдонга келди. Бу йўналишдаги ишлар ҳозир ҳам давом эттирилаяпти. Лекин услубий тадқиқотларсиз, Навоий асарларидаги диний, тасаввуфий рамзларни махсус ўрганмасдан туриб, бундай улкан ва нозик ишга киришиш, салмоқли илмий натижаларга эришиш мумкинми? Энг оддий мантиқ талаблари ишни энг аввало услубий тадқиқотлардан бошлаш зарурлигини тақозо қилмайдими? Мен бу билан шу пайтгача мазкур йўналишда амалга оширилган ишларни камситмоқчи эмасман. Қолаверса, ушбу ишларнинг муаллифлари ўз тадқиқотларида йўл-йўлакай диний, тасаввуфий рамзларга ҳам тўхталиб ўтганлар, тасаввуф истилоҳларига доир адабиётлардан фойдаланганлар. Лекин, афсуски, масала йўл-йўлакай тўхталиб ўтиш билан ҳал бўладиган масала эмас. Ҳар бир рамз Навоий ҳар бир асарининг мазмуни, бадиияти билан боғлиқ равишда шундай маънолар касб этадики, уларни фақат махсус услубий тадқиқотларгина кўрсатиб бериши мумкин.

Ёки бошқа бир муаммони олайлик. Адабиётимиз тарихида бирор адибга нисбат берилувчи(шу жумладан, Навоийга ҳам), лекин муаллифи узил-кесил аниқланмаган асарлар бор. Улар ҳақида ҳам тез-тез эслаб турилади. Лекин бу асарларнинг услубини ўрганиш ёрдамида масалага аниқлик киритишга уриниб кўриш ҳеч кимнинг хаёлига келмайди. Ҳолбуки, услубий тадқиқотлар муаллифлик масалаларини ҳал этишда муҳим аҳамиятга молик эканлиги жаҳон адабиётшунослиги тажрибасида исботланган. Бундай тажриба рус адабиётшунослигида ҳам бор. Улкан олим, академик В.В.Виноградов бу хусусда «Муаллифлик муаммоси ва услуб назарияси»(Москва, 1961) номли тадқиқот яратган, бир қанча «адашган», бошқа адибга тегишли бўлгани ҳолда ўзга бир ижодкорга нисбат берилган асарларнинг ҳақиқий муаллифини аниқлаган эди.

Қолаверса, бунинг ёрқин мисоли ўзимизда ҳам бор. Мен бу ўринда «Гул ва Наврўз» асарининг муаллифи хусусидаги баҳсларни ўқувчилар ёдига солмоқчиман. Узоқ йиллар бу асар Лутфий қаламига тегишли деб ҳисобланиб келинди. Бундан 25-30 йиллар муқаддам мумтоз адабиётимизнинг билимдонларидан бири, олим Ёқубжон Исҳоқов ўз тадқиқотлари натижасида мазкур асар Лутфий томонидан эмас, Ҳайдар Хоразмий томонидан яратилган деган хулосага келди ва ўз фикрини матбуотда эълон қилди. Бу янгилик илмий жамоатчилик ўртасида баҳсга сабаб бўлди. Ниҳоят, кейинги даврда топилган янги манбалар Ё.Исҳоқовнинг ҳақ эканлигини кўрсатди.

Бу ўринда масаланинг биз учун диққатга сазовор ери шундаки, Ё.Исҳоқов гарчи қисман тарихий-биографик маълумотларни қиёслаш усулидан ҳам фойдаланган бўлса-да, лекин ўз хулосасига асосан услубий кузатишлар орқали келган. Бу ҳол юқоридаги сингари масалаларда услубий тадқиқотларга суяниш мумкинлигини яна бир бор тасдиқлайди. Фақат бугина эмас. Ушбу сатрлар муаллифи «Бобурнома», «Муншаот» каби асарлар матни устидаги тадқиқотлари давомида шундай хулосага келдики, матншуносликнинг ҳам кўп чалкаш масалаларини ҳал этишда услубий кузатишлардан фойдаланиш мумкин ва зарур экан.

Хуллас, мумтоз адабиётимизни ўрганишда услубий изланишлар катта аҳамиятга моликлиги, бу борада салмоқли улкан тадқиқотлар яратиш зарурати бугун айниқса яққол сезилмоқда. Жумладан, Алишер Навоий ижодини ҳам шу йўналишда тадқиқ этиш пайти келди. Чунки агар Навоий меросини бир хазина десак, унинг услубини ўрганиш ана шу хазинанинг калитига эга бўлиш, демакдир.

Қодиржон ЭРГАШЕВ,
ЎзРФА Тил ва адабиёт институтининг докторанти

Овулдаги клубнинг ким ошди савдосига қўйилиши ҳақидаги хабар мартнинг еттинчи санасида чоп этилган жумҳурият газетасининг учинчи саҳифасида эълон қилинибди. Илгарилари бу саҳифа қишлоқ хўжалигига бағишланар эди. Энди эса, ким ошди савдоси ҳақидаги хабарлар билан тўлиб-тошиб ётибди. Энгсегей, аввало, газетадаги йирик-йирик ҳарфлар билан безатилган сарлавҳаларга кўз югуртирди: «Диққат! Ким ошди савдоси!» деган сарлавҳа остидаги хабарни ўқиди. Яна тўрт-беш вилоятга тегишли ким ошди савдоси ҳақида хабарлар бор эди. Бу хабарлар биридан бири ўтаман деб турибди гўё. «Хўш, мана, диққат қилдик», деди Энгсегей энсаси қотиб. Ундан кейин: «Ахборот» деган сарлавҳага кўзи тушди. «Бу дейман, «ахборот» деган сўз жуда сингиб кетди-да бизга», деб пичинг аралаш кулиб қўйди клубнинг собиқ мудири. «Қозоғистон жумҳурияти Молия вазирлиги ҳузуридаги мулкни хусусийлаштириш Олмаота вилояти бўлими 1998 йилнинг 23 марти куни соат 10.00да хусусийлаштирилиши лозим бўлган кўчмас мулкларни сотиш борасида ким ошди савдоси ўтказади», деб ёзибди. «Қани, бир ўтказиб кўринглар-чи, нима наф чиқаркин?!» – деб мийиғида кулиб, савдога қўйилган биноларнинг рўйхатига нописандлик билан кўз югуртирган эди, қараса, сотиладиган жойларнинг бари овул клублари экан. Бирдан юраги ўйнаб кетди. Ёнбошлаб ётган жойидан туриб, босилавериб эзилиб кетган ёстиғини гиламнинг устига отдию, энгашиб рўйхатни ўқий бошлади. Олмаота вилоятидаги сотиладиган клубларга қарамади, Оқмўла билан Атровни ҳам ҳатлаб ўтиб, Жанубий Қозоғистон вилоятидаги сотиладиган клубларнинг рўйхатини синчиклаб ўқий бошлади: «Эски ҳаммомнинг ўрни», «Шаҳарлараро автобуслар тўхташ жойи, атрофидаги ер сатҳи билан», «Сабзавот сақлаш омбори», «Қурилиши тугалланмаган мактаб биноси, атрофидаги панжараси билан», «Эски банк биносининг бир қисми» каби гоҳ тушунарли, гоҳ тушунарсиз кўчмас мулклар рўйхати кўз олдидан бир-бир ўтабошлади. Охири унинг назари: «Овулдаги клуб биноси» деган ёзувга келиб тақалди-ю, кўз олди қоронғилашиб кетгандай бўлди. Бу клуб савил битта эмас, нақ йигирматача. Юраги тушмагур бекорга ўйнамаган экан, ўз овулидаги клубнинг ўша рўйхатда борлигини кўриб, ичида бир нима узилиб кетгандай бўлди. Кўзларини уқалаб, яна энгашиброқ қаради. Газета тутган қўли дир-дир титрарди. Жанубий Қозоғистоннинг ким ошди савдосига қўйилган бинолари рўйхати худди бирбири билан қоришиб кетгандай чаплашиб кўринарди. Ўрнидан туриб, газетани столнинг устига ёзди-да, қайта энгашди. Ўнг қўли билан кўзларини уқалаб, сўл қўли билан газета букламларини текислаб, яна синчиклаб қарай бошлади. «Овул клуби биноси. Қапсағай овули. 1958 йили қурилган. Умумий сатҳи 260 квадрат метр. Дастлабки нархи 156 минг танга, охирги нархи 8700 танга». Буни қарангки, ким ошди савдоси ўтадиган кунию соатигача, ҳатто Чимкент шаҳрида бўлишигача аниқ-тиниқ қилиб ёзиб қўйилибди. Буларнинг бари етмаганидек, тағин «голландча усул билан» деб ёзганига ўласанми!? Энгсегейнинг асаби бузилмай кимнинг асаби бузилсин! Тағин «голландча усул билан» эмиш! Қозоқча усул билан деса, бирон жойи камайиб қолар эканми? Бу қозоқлар қачон қарасанг бировларга тақлид қилгани-қилган. Ҳў бирда, шўролар адойи тамом бўлиб, ажраётганида Энгсегей ҳазил-чинни аралаштириб: «Нега қозоқчасига энчи бериб қўя қолмайди булар!?» — деган эди. Узоқ овулдаги клуб мудирининг гапларини ким ҳам инобатга оларди? Мана, «қозоқчасига энчи»сини олишмагандан сўнг оқибати нима бўлаётганини кўриб турибсиз. Ҳим, «голландча усул билан» эмиш. Сотадиган нарсалари Стокголм ёки Амстердамдаги нарсалар бўлсаям майли эди. Қапсағайдаги овул клубини нима учун голландча усул билан сотади, бунга сира ҳам ақли етмасди Энгсегейнинг. Ақли етмайди эмас, ҳайрон қолади. Илгарилари ҳам унинг мана шундай тушунмайдиган муаммолари талайгина эди. Масалан, мана бу Жабағили тоғида ўтлаб юрган йилқиларни «Преживальский йилқиси» дейишларини сира ҳам ҳазм қилолмасди. Хўш, у нима учун «Жабағили йилқиси» эмас?! Бунга куясанми, уласанми? Қапсағай овулидаги қип-қизил бўлиб очилиб турган гуллар орасида «Грейг лоласи» деб ёзишади. Илмий китобларнинг барида шундай деб ёзилган. Агар билсангиз, лоланинг подшоси Голландияда эмас, Энгсегейларнинг овулида ўсади. «Қапсағай лоласи» деб ёзса-чи, олам гулистон бўлар эди. Ҳақиқий адолат, ҳақиқий илмий кашфиёт шунда бўларди. Бу ҳали ҳолва, шу атрофдаги талай-талай нарсалар: ҳашаротлару балиқлар, чивинлару чирковлар, ўт-ўланлару гиёҳлар ҳам чет элларга нисбат бериб ёзилади! Энгсегей илгарилари қип-қизил матоларга шиорлар ёзиб ўтириб, «шу гапларнинг тагида бошқа маъноси ниятлар йўқмикан?!» деб ҳам ўйлаб, «шундоқ бўлса-чи» деб ҳам қўярди. Ким билади дейсиз? Балки бу гумон унинг ич-этини кемирар эди. Ким билади дейсиз? Балки кўнгли торлигидандир. Эҳтимол...

Ҳа, майли, нима деб ёзса ёзавермадими. Нима аҳамияти бор бунинг. Бунақа қисир хаёлдан фойда йўқ. Бирон бир наф чиқадиган ишни ўйлаш керак. Ҳа, айтгандай, ким ошди савдосига иштирок этса-чи? Тўғри, тўппа-тўғри! Баъзида боши ишлаб кетади Энгсегейнинг. Ким ошди савдоси ўтадиган кун ҳам яқинлашиб қолибди. Бирон ҳафтанинг ичида улгура олармикан? Нима қилиб бўлса ҳам улгуриши керак! Тангрининг ўйинини қарангки, ҳамиша Энгсегей Тенгсегей олдида майна бўлгани-бўлган. Бу шўрликнинг пешонасига беш-олти қўй, битта-яримта сигиру йигирма чоғли товуқдан бошқа молу дунё битмади. Энди беш-ўнта ғозу ўрдакка эга бўлай деб турганида, албатта, тумандан бир-иккита меҳмон келиб қолади-ю, у жониворларнинг ҳам бошлари кесилади. Бир-икки йил аввал хотини курка товуқларининг бошини анчагина кўпайтириб қўйган эди, вилоятдан раҳбар меҳмонлар келиб кетгач, баракаси учиб кетди. Бутун хўжаликларида битта қора лакнинг билан қизил хўроз бошлиқ ўн чоғли товуқдан бошқа ҳеч ваҳолар қолмади. Анави Тенгсегейнинг кўраси мол-ҳолга тўлиб-тошиб турибди: қўйлари ҳам, сигирлари ҳам, товуғу ўрдаклари ҳам бажо! Йилқилари Қапсағайнинг ўтлоқларини эгаллаб олган. Катта-кичик болаларининг бари кетма-кет олий ўқув юртларига ўқишга кириб кетяпти. Энгсегейнинг болалари эса, улканлиги тўқимдай келадиган қовун полизининг шумғиясини териш билан овора. Тағин бир нарсани қотириб қўяётгандай хиргойи қилиб терганларга ўласанми!..

Ўтган йили кузда, сумбула тушиб, сув совиган маҳалда шу Қапсағай ҳудудига бирданига тўққизта «КамАЗ» кириб келса бўладими! Уларнинг гур-гури еру кўкни титратади денг. Қатор турган дарахтларнинг сарғиш япроқлари уларнинг ваҳимасидан дув тўкилиб тушди. Энгсегейнинг қўшниси Тенгсегей ўша «КамАЗ»ларга кўч-кўронини ортиб, кўчдию кетди.

У кўчиб кетгач, мана энди тинчидим, энди бировнинг мушугимни пишт демайди, деб ўйлаганди Энгсегей. Қаёқда? Ҳеч ҳам ундай бўлмади. Тенгсегейнинг кўраси билан қўтонига овулнинг барча сассиқ сигирлари тўпланиб олиб, шаталоқ отадиган одат чиқарди. Ушаларнинг ҳар биттаси Энгсегейнинг хароба чорбоғи-ю, ана ёпилади-мана ёпилади деб турган клубига бир суйканиб ўтганида шўрлик ўзининг қаерга қўйишини билмай қолади. Бундай ўйлаб қараса, ўттиз йилга яқин умри шу клубда ўтган экан. Нафсиламбирини айтганда, баъзи пайтлар элнинг хонадонини Қапсағай овулининг фуқаролари ўзига тўқ Тенгсегейга эмас, бечораҳол бўлса-да, Энгсегейга кўнгиллари мойилроқ эди. У етмиш саккиз сўму саксон икки тийинни ой сайин, бир кун ҳам кечиктирмай санаб олиб турар эди. Балки бунча маош баъзилар учун чўт эмасдир, аммо овул шароитида катта пул эди-да! Энгсегей овулдаги энг катта маош оладиганлар қаторида юрар эди. Мақтаниш эмас-ку, ишхонасининг пешайвонига «Ташвиқот пункти» деб ёзиб қўйиб, эшикка қулф уриб, қўлини чўнтагига тиқиб юрадиганлардан эмасди. «Сельмаг» билан бошланғич мактаб ўртасидаги кўм-кўк ажриқзорда ёнбошлаб, майда чавоқ консерваси билан ярим тани майдалаб, гап сотиб ўтирадиганлардан ҳам эмасди. Кўҳнароқ бўлса ҳам пишиққина бинога жойлашган клубни бинойидек бошқариб турарди. Туман катталари берган мақтов қоғозларининг ўзи нақ бир сандиқ. Гоҳ режали, гоҳ режасиз мажлислар ўтказиб турарди, кинолар кўрсатиларди. Гоҳо туман раҳбарлари меҳмон бўлиб келишарди. Хуллас, одам оёғи узилмасди. Энгсегей меҳмонларнинг ташрифидан ҳеч ҳам хафа бўлган эмас. Қайтанга хурсанд бўлиб кутиб оларди, шўрлик. Хотини ҳам бирон марта қовоғини солмас, меҳмон келса қувониб кетар эди. «Энгсегейдай эрим борлигидан фахрланаман, бахтимга эрим омон бўлсин, топган-тутганига барака берсин», деб дуо қиларди у. Меҳмонлар келишганида азбаройи хурсанд бўлганидан рақсга тушиб кетар, ўша вақтда мода бўлган қора чойни хуфиёна чўнтагидан бир шода калит билан худди кишан ечаётгандай шалдир-шулдир қилиб клубни очар эди. Юз ўринли клуб ичи салқин. Роҳатижон! Деворларига қизил алвонларга турли-туман шиорлар ёзиб, осиб қўйилган. Булар орасида мақол ва афоризмлар ҳам йўқ эмасди. Бундай нарсаларни Энгсегей ўзиёқ қотириб ташларди. Қўли гул эди! Ҳеч ҳам эринмасди. Тўғрисини айтиш керак, баъзан юқоридагиларнинг топшириқлари билан келадиган айрим шиорлар унинг жонига тегар, аммо шундай пайтларда хафсаласи пир бўлиб кетар эди. Бир кезда навбатдаги съезд қарорлари асосида ёзилиши лозим бўлган шиор ўрнига у: «Халқнинг ҳожати учун қилинган меҳнатдан ортиқроқ яхшилик ҳам, гўзаллик ҳам бўлмайди. Бетховен», деган гапни ёзиб осибди. Ўзимизнинг қозоқ уламолари айтган сўзларни ёзсанг, шубҳасиз, миллатчи бўлиб қоласан. Ўша вақтларда шунақа тушуниларди-да. Бу бечора Бетховеннинг гапини ёзиб ҳам сал бўлмаса сўкиш эшитаёзди. Тумандан келган тарғибот ва ташвиқот бўлимининг ходими Энгсегейни қаттиқ огоҳлантирди. «Учинчи интернационал» хўжалигига қарашли Қапсағай овулида съезд қарорларининг тарғиботи кўнгилдагидай эмас», деб кетди. «Шўрлиг-ов, Бетховенни бошингга урасанми, ўша ходимнинг айтганини қилаверсанг-чи!» деб хотини мазах қилди, болалари отасининг устидан кулишди.

Бунақа гаплар ҳаммада ҳам бўлади-ку, умуман олганда бу — овул клуби билан унинг мудири юқоридагиларга ёқмай қолганидан эмас. Баъзи-баъзида марказдагилар, вилоятдагилар бу ёқларга қадам босмай қолса, клуб мудири гўё ҳамманинг назаридан қолгандай ҳис қиларди ўзини. Ҳақиқатан ҳам меҳмонларни соғинарди. Қишлиқировли кунларда йўл бекилиб, уёқ-буёққа юриш қийинлашиб қолган маҳалларда Энгсегей ширин-ширин хаёллар сурар, ҳатто Шекспир билан Гоголь асарларини саҳналаштиришни орзу қилар эди. Бундоқ хомчўт қилиб қараса, ўша ажойиб фожиалар билан комедияларни саҳнада кўрсатиш учун овулдаги барча ёшларни жалб қилиши керак экан. Хўш, шундай қилса, томошабинни қаёқдан олади? Шундай хаёллар билан артистликка мўлжалланган йигит-қизларни чақириб, суҳбатлар ўтказар эди. Бу суҳбатларнинг боши орзу билан армонга тўла бўларди, ўртароғи мусиқаларга йўғрилар, охири эса тортишув, бақир-чақирга айланиб кетарди. Пировардида оғзи дуолироқ биттаси уларни муросага чақирарди: «Шу дейман, бизнинг тантадеккина Қапсағайга қаёқдаги Шекспир билан Гоголнинг асарларини кўрсатиш нимага керак бўлиб қолди ўзи? Ҳа, ўзимизнинг Содиқбек Одамбеков билан Ўрозбек Бўдиқовларнинг асарларини қўйсак бўлмайдими?» деб хулосалардан гапини. Нафсиламбирини айтганда, уларнинг ҳам китобларини бу ердан тополмасликларига кўзлари етгач, охири кичикроқ бир концерт қўйишга келишиб тарқашар эди. Шундан сўнг кўп ўтмай концерт ҳам қўйиларди. Овул меҳнаткашларига бағишланган бу концертни Энгсегейнинг ўзи очиб, ўзи ёпарди. Албатта, бу концертда Шамши Қалдаёқовнинг қўшиғи ижро этиларди:

Кетдинг унутиб,
Мутлоқ унутдинг,
Ипин уздинг-ку,
Нозик умиднинг...

Бундоқ дўпписини олиб ўйлаб қараса, шу овулда уч йил давомида ҳинд фильмлари ҳукмронлик қилиб келган экан. Бу масалада у тумандаги ёру жўраларидан унумли фойдаланибди. Улар ҳам бўлганга нима кераклигини яхши билишади-да! Кино олиб келувчилар ҳам ўрганиб қолишган. Улар ажойиб келган ҳинд фильмининг номини клуб деворига осиғлик тахтага катта қилиб ёзиб, сўнг аста Энгсегейнинг уйига йўл олишарди. Уларга қора товуқни қурбонликка сўйиб юборибди, уч-тўртта тухуму битта шишани дастурхон устига юмалатиб ташласанг бас. Ана роҳат-у, мана роҳат! Саксонинчи йилларда Қапсағай аҳли Ҳиндистоннинг икки серияли фильмларини барини кўриб бўлишди. Оқибатда алахта хонадондан камида уч-тўрттадан ҳинд қўшиқларини ижро қилувчилар билан ҳинд рақсга тушадиган ёшлар етишиб чиқди, десак янглишмаймиз. Бу фильмларни томоша қилаётганларида овул ёшлари залда пиқ-пиқ йиғлаб ўтиришарди. Ҳатто Энгсегейнинг ўзи ҳам баъзан кўз ёшларини тиёлмасди. Ана шундай кезлардан бирида кўнгли бўшаб хотини томонга ўгирилса, унинг пешонасида нўхатдай ҳиндча қизил хол кўриб, шошиб қолгани ҳамон эсида. Кейинчалик ҳинд фильмлари ҳам жиддийлашиб, томошабинларнинг ҳам дийдалари қаттиқлаша борди.

Бундан буёғи ҳаммага маълум. Эгамен овулга клубнинг унча кўзи бўлмай қолди. Вилоятдагилар билан тумандагилар ўзлари билан ўзлари овора бўлиб кетишди, каттаю кичик амалдорлар бор мулкларни хусусийлаштириш билан банд. «Учинчи интернационал» хўжалиги миллат-миллатга бўлмаса-да, қариндош-уруғчиликка бўлиниб кетиб денг, клуб эгасиз-у, унинг мудири ишсиз қолди. Энгсегей шўрлик бир йилча маош олмай ишлади, иккинчи йили ноилож клуб эшигига қулф урди. Бундан хафа бўлмасликка ҳаракат қилди. У шундай бўлишини илгаридан сезиб, шунга тайёрланиб юргани учун у қадар кўнглига оғир олмади. Ҳарҳолда уволи нимага керак, тумандагилар ҳам, овулдагилар ҳам Энгсегейга тасалли беришди. Буни кўриб у шўрлик: «ҳарқалай эл ичида обрўйим бор экан-ку», деб ўзини овутди. Баъзан кўнгли келиб турган пайтларда эшиклари олдидаги суви шилдирабгина оқиб турган ингичка ариқ бўйидаги олча дарахти тагида ўтириб олиб, ўлан айтарди. Ўлан деганингиз юлдузлар чарақлаб турган кечада шунақа янгрардики, асти қўяверасиз:

Кетдинг унутиб,
Мутлоқ унутдинг;
Ипин уздинг-ку,
Нозик умиднинг...

Баъзан бу ўланни эшитиб, бутун овул хўрсингандай бўларди назарида. Лекин ундай эмасди. Тўғри, собиқ клубнинг собиқ раҳбарига ачинадиганлар бор эдию, аммо уни кўролмайдиганлар ҳам йўқ эмасди. Йўқ эмасди эмас, талайгина эди. Бу кунларда кимга кимнинг жони ачийди дейсиз? Одамларни ҳам айблаб бўлмайди. Начора, Энгсегей худди сувдан айрилиб қолган балиқдай типирчилади. Маошдан мосуво бўлганидан кейин энг ашаддий душманига айланганлар орасида ўзининг хотини ҳам бор эди. Ўзингдан чиққан балога қайга борасан давога, деганлари шу-да! Омбордаги уннинг таги кўрина бошлабди. Бундан хотини хурсанд бўлади дейсизми? Албатта, жаҳли чиқади-да!

Хотини онасиникига кетиб, анчадан бери қайтмади. Бу Энгсегейга қўл келди. У тўқай томонга бориб, деҳқончилик қилиб юрган катта ўғли Оқансери билан маслаҳатлашди. Кененсериси-ку ҳали ёшроқ. Овулдаги клуб эски бўлгани билан деворлари ҳали мустаҳкам. Пойдеворига Қапсағайнинг теварагидаги ҳарсанг тошлардан олиб келиб қаланган. Айниқса, ёғочларини айтмайсизми? Асил дарахтлардан. Бузиб олиб, бошқа иморатга ишлатса ҳам бўлади. Саҳнасига қоқилган тахталар қалин-қалин. Қайси бир йили қайта таъмирланганда қоқилган. Тепасини бекитганларига беш йил бўлдиёв чамаси. Томидаги анави Чимкентнинг тегиб кетсанг чирс этиб синадиган бўз шипри эмас, болта билан чопсанг ҳам қилт этмайдиган шипр, Семейники! Бузиб бирон корига яратмаса ҳам, ўттиз йил меҳнати синган клубнинг бошқа бировларга буюриб кетиши — кечириб бўлмайдиган ҳол-ку, ахир!

Ота-бола узоқ суҳбатлашишди.

— Саккиз минг етти юз тангага арзийди-ку. Хўш, сен нима дейсан? — деди Энгсегей.

— Арзийди деб аста айтасизми? Ғирт текин-ку, — деди Оқансери.

— Ҳа-да! Мен ҳам шуни айтяпман-да! — деди Энгсегей товушини бир баҳя кўтариб.

— Энди... ўша баҳосининг устига яна шунча қўшилиши ҳам мумкин. Сал оғирлик қилмасмикан, дада? — деди Оқансери сал тайсаллаб.

— Нима, овул клубини хусусийлаштириш учун ҳам устама қўшадими?! — деб бўғилди Энгсегей.

— Устама нарх қўшишлари ҳам мумкин, қўшмасликлари ҳам мумкин. Гап унда эмас, — деди Оқансери ўзини босиб. — Барибир шундай бўлса ҳам бир оз ортиқча пул керак, дада.

— Бу қанақаси бўлди? Нималар деяпсан ўзинг. Бирор гапдан хабаринг борми?

— Дастлабки нархини кўряпсизми? — деб жумҳурият газетасини қайта қўлига олди Оқансери.

— Кўрдим. Охирги нархини ҳам биламан.

— Агар кўрган бўлсангиз, ўша охирги нархдан ташқари яна талай харажатлари бор бунинг. Кафолати бор яна.

— Кафолат деганинг нима бало тағин?! — деди Энгсегей боласига чўчиброқ қараб.

— Бўпти, дада, — деди Оқансери уни баттар ҳайрон қолдириб. — Эҳтиёт қилиб қўйган ўн минг тангам бор эди. Ўшани бераман. Йўл-йўлакай стансиядаги қизингизнинг олдига ҳам кириб, бир ойлик маошини сўранг. Ният қилибсиз, таваккал, ким ошди савдосига қатнашинг. Олсангиз оларсиз клубингизни, борди-ю, ололмасангиз ҳордиқ чиқариб, ўйнаб келарсиз. Шаҳарга тушмаганингизга ҳам анча бўлди-ку, ахир.

Оқансери шундай деди-ю, аллақаёқдан тимирскилаб пул олиб, отасига узатди.

Орадан икки кун ўтгач, Энгсегей қизил «Икарус»да Чимкент шаҳрига борди. У одамлар гужғон ўйнаган бозорга кирмай, бир чеккадаги ошхонага йўл олди. Бир лағмонхўрлик қилиб, қорнини тўйдириб олмоқчи бўлди. У шу хаёлда теварак-атрофга разм солди. Тахминан бундан чорак аср илгари клуб мудирлиги курсига ўқишга келиб, қайта тайёрлаш курсини муддатидан олдин тугатгач, сайру саёҳат қилганлари, навбатма-навбат Шамши Қалдаёқовнинг куйларини ижро қилганлари кўз олдидан бир-бир ўта бошлади. Ҳали ҳам автобусларнинг гур-гури билан одамларнинг бир-чувиндан қулоқлари шанғиллаб турар, ҳалиги эсдаликлардан юраги ҳаприқар эди. Сал ўтгач, ўзини босиб олди. Шу пайт қаёқдандир: «Кетдинг унутиб, мутлоқ унутдинг», деган ўлан эшитилди қулоғига. Ўланга баян жўр бўларди. У атрофига аланглади. Топди! Кабобнинг иштаҳани қитиқловчи тутуни чиқиб турган жойнинг нариги ёғида, Қўчқор отага чиқадиган йўл бўйида ўтирган экан ҳалиги ўлан айтаётган одам. Тўхтаб яна қулоқ солди. Товуши танишга ўхшаб туюлди. У ўша ўлан айтаётган одамни қаердадир кургандай бўлиб, беихтиёр унинг ёнига борди. Ерга ёзиб қўйилган рўмолчада анча-мунча пул йиғилиб қолибди.

— Ҳей! — деди Энгсегей дафъатан нимагадир юраги ҳаприқиб. — Ҳей, сен... сен... Рости билан...

Қайта тайёрлаш курсида ўқиб юрган кезларида бир олифта йигит бўлгувчи эди. Ўлан айтарди. Ўзи оққубадан келган, чиройли, бўй-басти келишган... Йигитмисан йигит эди-да ўзиям! Ҳа, бу ўша! Қолдибой! Энгсегей уни юзидаги нўхатдек ҳолидан таниди. Қолдибой эса буни танигиси, ҳатто гаплашгиси ҳам келмади. Гўё у бу дунёнинг барча борди-келдисидан қўлини ювиб қўлтиғига урган, то нариги боқий дунёга рихлат қилгунга қадар мана шу касбига содиқ қоладигандай қимир этмай ўтирарди. Энгсегей ким ошди савдоси учун ўғли берган пулнинг бир қисмини унинг чўнтагига солиб қўйган эди, Қолдибой пулни олиб, олдидаги ёзиғлиқ рўмолча устига ташлади-ю, гўё ҳеч нарса бўлмагандай, ёнида турган курсдошини кўрмагандай бошқа бир ўланни бошлади: «Оҳа-ҳўўв! Гўзалим сени соғиндим, эркам ўзинг қанисан?».

Божасининг уйига борганида Энгсегейнинг мутлақо кайфияти йўқ эди. Қайинсинглиси ҳайрон бўлди, божаси таажжубланди. Ахир, уларнинг бирбирларини кўрмаганларига ҳам анча вақт бўлган эди-да! Энгсегей бундоқ разм солиб қараса, божаси тушмагур уйни данғиллама қилиб қуриб ташлабди. Илгарилари анчагина одам бир хонага тиқилиб ётаверишарди, энди бўлса, бир одам бир хонага сиғмайдиган замон бўлди. Бундан роппа-роса йигирма беш йил олдин шу божаси Олмаотада политехника институтида ўқиб юрган чоғларида эшигини очсанг, тўппа-тўғри хиёбонга чиқадиган кичкинагина бир хонали уйда еттита талаба сиғиб яшар, буни кўрган Энгсегей ҳайрон қолиб келган эди. Энди замоннинг зайлини қарангки, ҳаммаси бошқача, умр деганинг зувиллаб ўтиб бораяпти.

Энгсегей эрталаб туриб, қайинсинглисига бу ёққа келишининг сабабини тушунтирган бўлди... Божаси аллақачон ишга кетиб улгурибди. «Ким ошди савдосига қатнашмоқчи бўлсангиз тузуксиз-ку, почча», деб ҳазиллашди қайинсинглиси. «Ҳа, энди олисдан от терлатиб келиб, икки қўлимни бурнимга тиқиб қайтмасам бўлгани ишқилиб», деди Энгсегей. «Иши зарур бўлиб кетиб қолганини кўрмайсизми, божангизнинг», деди қайинсинглиси эснаб. Анов, стансадаги қизимиз ҳали маошини олмаган экан. Шунга бироз қарз бериб турасизлармиди деб...», чайналди Энгсегей. Қайинсинглиси малол келиброқ кўзғалиб, уч қаватли уйга кириб кетди. Уч қаватли уйдан чиққани уч минг тангадан ошмади.

Барака топгур ўғли Оқансери айтган экан. У ердагилар бадал ҳақи деди, кафолат пули деди... Хуллас, бу бечорани бир оз оворайи сарсон қилишди. Аввало ўғлининг, қолаверса, қайинсинглисининг кўмагида ҳаммасига бардош берди. Хуллас, ким ошди савдоси ҳам бошланди. Савдони олиб борувчи йигит бирам майин гапирар эканки, нақ одамни эритиб юборай дейди-я! Ҳамма қонун-қоидани лўнда-лўнда қилиб тушунтириб берди. Фақат «голландияча усул билан» деган гапини ҳазм қилолмади Энгсегей. Бошқасини ипидан игнасигача билиб олди. Дастлабки баҳосини эълон қилганида, шартта қўлини кўтарган эди, барибир кеч қолибди. Бундан олдин кимлардир қўл кўтарибди. Қачон, қайси томондан кўтарибди ким билсин, биров қараб ўтирибдими шунга? Манави олдинда ўтирган ёш бола нима деса шунга қўл кўтаргани-кўтарган. Савдони олиб борувчи йигит тағин бир бор қонун-қоидани тушунтирди-ю, ғолибни эълон қилди.

Энгсегейнинг мияси сирқираб оғриб, гўё Қапсағайнинг ўроққа тушган қирқта чоли бирдан ўроқларини кундага қўйиб болға билан чинглаётгандай қулоқлари шанғиллади. Бу шовқин-сурондан Энгсегейнинг эси оғиб қолаёзди. У Оқансерисининг айтган гаплари далда бўлиб чарм қопланган ўриндиқдан зўрға турди. Савдони олиб борувчи йигитнинг товуши худди арши аълодан келаётгандай беҳол-бемажол эшитиларди: «Қапсағай клуби. 1958 йили қурилган. Умумий сатҳи 260 квадарт метр... Ким ошди савдосида Тенгсегей ўғли сотиб олди. Тенгсегей ўғли... Тенгсегей ўғли... Тенгсегей ўғли...»

Бу узуқ-юлуқ товушлардан қутулгиси келди чоғи, у кўчага чиқди-ю, бирдан баҳри-дили очилиб кетди. Майли, ўшалар олақолсин, олақолсин. Шуни олмаса ўлиб қолармиди? Кўча-кўйда хайр сўраб ўтиргани йўқ-ку, ахир. Худога минг қатла шукур, яратганга шукур...

— Кетмоқчи эдим, — деди Энгсегей.

Қизил «Икарус»нинг ҳайдовчиси кулди:

— Йўл бўлсин, отахон?

— Қапсағайга, — деди у.

— Унақа шаҳарга бормайди бу автобус, — деди ҳайдовчи.

— Туман марказида тушаман-у, нарёғига тағин бошқасини кутаман-да, — деди Энгсегей.

Қапсағай овулининг клуби қирқ йилдан бери одамларга беминнат хизмат қилиб келарди. Унга ўттиз йилча мана шу Энгсегей мудирлик қилди. Оқибатда нима бўлди? Қирқ йил бадалида қипқизил алвонларга бурканган клубнинг тақдири нима билан тугади? Нима, бу тақдирнинг ҳазилими ё... Марҳум отаси умрида бирор марта бу клубнинг ичига бош суқмай кетганида бир ҳикмат бор экан-да, а? Нима учун Энгсегей бунга аҳамият бермабди? Ҳа-а-а, ўттиз йил бадалида «аҳа-ҳув, ваҳа-ҳув» қилиб юриб, эртами-кечми бу «аҳа-ҳув»ларнинг бир жабрини тортаман деб ўйламабди-да, бу бебахт! «Давринг келди ўйнаб қол»нинг кори келибди-да. Мана энди сендан ҳам ғариб одам борми бу дунёда? Ҳеч бўлмаганда овул клубини ҳам хусусийлаштириб ололмадинг. Бу гаплардан қувонгинг келадими ё йиғлагинг. Ўттиз йил бадалида ёққан оловинг билан таққан яловинг нима бўлди энди? Кимга керак бўлди? Бу фоний дунёдан шундоқ «ваҳа-ҳув», «аҳа-ҳув» қилиб ўтиб кетаман, деб ўйладинг-да, а? «Одамларнинг ҳожатига ярашдан ҳам ортиқроқ яхшилик йўқ дунёда», деган ким эди? Ҳа, анави немис-ку, Бетховен деган. Қани ўша ҳожатини чиқарган одамларинг? Яхшиликларингга одамларнинг қайтарган жавоблари қани? Каттаям кетди ўз йўлига, кичик ҳам. Жумладан, Тенгсегей ҳам кетди ўз йўлига. Сен шўрлик қолдинг далада. Қолдибой-чи, ўтирибди шаҳарда хайр сўраб... оғзи тўла нола...

Энгсегей овулига кириб келганида, қош қорайиб қолган эди. У уйига кетгунча пиқ-пиқ йиғлаб борди...

* * *

Қапсағай овулидан яна бир оила кўчиб кетди. Бу галги кўчган оила овул фуқароларининг қовурғаларини қайиштириб кетди. Илгарилари кўчадиган оила фақат баҳорда, енгил-елпигина, шунда ҳам ярим кечаси хуфягина кўчарди. Энди бўлса, кузнинг охири-ю, қишнинг бошида, куппа-кундузиёқ ошкора кўчадиган бўлишди.

Осмон туташ булут, кун буркаб, ёғиб турибди. Бир ҳафтадан бери ёғади. Ўзиям юракларни сиқиб юборди.

Хайрият, бугун кун сал очилай деди. Энгсегей аста уйидан ташқарига чиқиб, Қапсағайни ўраб турган тоғ чўққиларига тикилди. Тоғ устидаги туман тарқай деб қолибди, ёнбағирдаги дўлана қорайиб кўзга ташланади: гўё ёмғирдан жунжикиб қалтираб тургандай бечора. Ўша манзараларнинг сал берисида кечагина кўчиб кетган қўшниси Тенгсегейнинг уйи қорайиб, ғариб бир аҳволда мунғайиб кўринади.

Қора макиён товуқхонадан чиқиб, олча дарахти тагида жилдираб оқиб турган ариқ томонга юрди. Ёғиб турган ёмғир тўхтагани учунми, даканг хўроз қанотларини ёзиб бир силкинди-ю, она товуқ кетидан эргашди...

Ёмғир тинган маҳалда иккита «КамАЗ» биридан бири ўзиб, еру кўкни титратиб келди-ю, клубнинг ёнгинасига бориб тўхтади. Кабинадан сакраб-сакраб тушганларнинг бари усталар экан. Пешин пайтида ўша «КамАЗ» устига харилару тахталар, эшиклару ромларни тирбанд қилиб юклаб олиб, тошлоқ йўлдан чираниб, гуриллаб қайтиб борарди.

Эртасига Энгсегей клуб атрофида сочилиб ётган у-бу нарсаларни бир жойга тўплаб ўт қўйди.

Туш оғай деб қолганида у тўқай томонга — болаларининг олдига борди. Қараса, анча ишни битириб ташлашибди болажонлари. Буни кўриб ҳам ҳайрон бўлди, ҳам ич-ичидан қувонди. Оқансерисининг орқасига қоқиб, Кененсерисининг елкасини силади. Йўғон қамишдан сивизға йўниб ўтириб, яна хаёлга эрк берганини пайқамай қолди. Бир маҳал бошини кўтарса, Оқансериси ариқ қазиб, Кененсериси гўнг ташиб юрган экан.

Қош қорайган маҳалда учалови уйга бирга қайтишди. Қапсағайни бағрига олгани яна бир тун бостириб келарди. Чорвоқ яқинидаги тепача устида қаққайиб турган бир туп қип-қизил янтоқ гўё бўғинлари сирқираб оғриётгандай дир-дир титрар, клуб атрофидаги ҳалиям тутаб ётган қолдиқлар орасида кичкина бир кучук бола тимирскилаб ниманидир қидирар эди...

Қозоқчадан Носир ФОЗИЛОВ таржимаси

Қардошлар адабиётидан

Марҳабат БОЙҒУТ

КИМОШДИ САВДОСИ

Ҳикоя

Жамалаги тилло қизгина...
С.МАҲКАМОВ суратга олган.

ЛУТФУЛЛА АБДУЛЛАЕВ

Бешафқат ўлим миллий маданиятимиз ва санъатимизнинг йирик намояндаларидан бири, тасвирий санъат ривожига улкан хисса қўшган истеъдодли мўйқалам соҳиби Ўзбекистон халқ рассоми Лутфулла Абдуллаевни орамиздан олиб кетди.

Лутфулла Абдуллаев 1912 йилда Тошкент вилоятида туғилди. Самарқанд рассомлик билим юртида ўз даврининг таниқли устозлари қўлида таҳсил олди. «Ёш шоир ҳузурида», «Ҳофиз Мулла Тўйчи Тошмуҳамедов» каби асарлари унга илк муваффақият келтирди. У яратган портретларида инсоннинг ички кечинмалари, ҳис-туйғуларини ўзига хос услуб, ранг ва бўёқларда кўрсата олган ноёб санъаткорлардан бири эди. Рассомнинг Абдулла Қодирий, Ойбек, Ғафур Ғулом каби таниқли адиблар асарларига ишлаган тасвирий образларида халқимизнинг кенг феъллиги, олижаноб фазилатлари, орзу-истаклари ҳаққоний акс эттирилган. Унинг оддий меҳнаткашлар ҳаётига доир туркум асарлари мамлакатимиз ва хориждаги нуфузли музей, шахсий галереялардан ўрин олган.

Устоз санъаткор Республика рассомлик билим юртида узоқ йиллар ишлаб, рангтасвир соҳасида кўплаб ёшларга мураббийлик қилди, уларга тасвирий санъат сирларини қунт билан ўргатди. Кўп йиллар давомида «Муштум» журналида ҳажвчи рассом сифатида баракали ижод қилди.

Ижодкорнинг самарали меҳнати ҳукуматимиз томонидан муносиб тақдирланди. Унга «Ўзбекистон халқ рассоми» унвони берилди. Биринчилардан бўлиб мустақил давлатимизнинг «Эл-юрт ҳурмати» орденига сазовор бўлди.

Марҳумнинг оила аъзоларига чуқур таъзия изҳор қиламиз. Яратганлари уни ўз раҳматига олишини тилаймиз. Халқимизнинг суюкли фарзанди, атоқли рассом Лутфулла Абдуллаевнинг хотираси қалбимизда бир умрга қолади.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги, Ўзбекистон Бадиий академияси

Насиба СОБИР қизи

СЕВГИ ИЗҲОР ҚИЛАР МАЙСАЛАР...

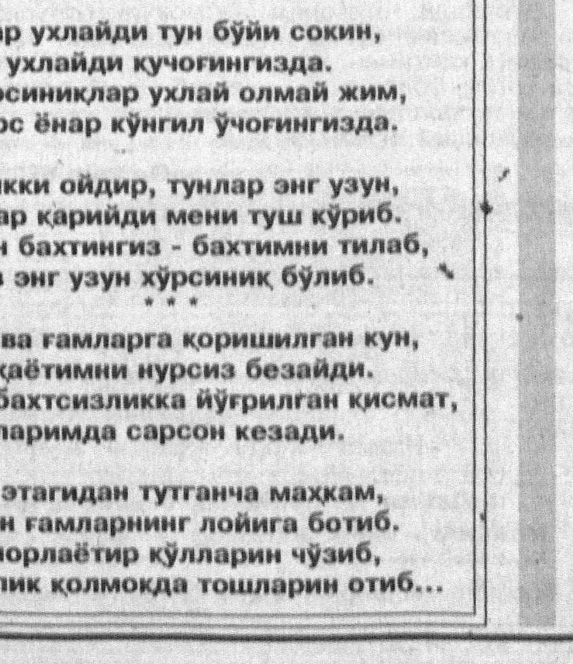

* * *

Нилуфарнинг соясида
Сирдош била сирлашсам.
Билса дардим юмшоқ тошлар,
Улар билан тиллашсам.
Баргихазон юрагимга
Сирли-сирли тўшалса.
Мен айланиб маликага,
Сим-сим орзум ушалса.
Дунёларга дунёлигин
Иқрор қилсам, кулдириб,
Ёр кўчасин қилсам сайр,
Борлигимни билдириб.
Воҳ дилим-о, маҳзун дилим,
Қизил гулга айланса,
Муҳаббатнинг чилвир сочи
Юрагимга бойланса.

Нилуфарнинг соясида,
Сирдош билан сирлашсам...

* * *

Дарахтлар туш кўриб телбаланди,
Осмонлар ўзлигин кўяр унутиб.
Бахтнинг йўлларида мен бағритош дил,
Жим яшайвераман бир сени кутиб.
Севги изҳор қилар майсалар бир кун,
Ўроқнинг бемеҳр тиш-тиғларига.
Мен сени кутаман, кутавергум жим,
Хазон тўшалса ҳам бахт боғларига.
Ҳайрат нелигини унутса ҳам дил,
Орзунинг қўлидан тутавераман.
Умрим талошида сўнгги дамда ҳам
Мен сени, мен сени кутавераман.

* * *

Биламан, тунларнинг бари азобдир,
Хаёллар жон бериб, жонлар олғувчи.
Тўшаклар пар эмас, йўқ, йўқ, биламан,
Кўнглингизга ишқнинг гардин солғувчи.

Бешиклар ухлайди тун бўйи сокин,
Аллалар ухлайди қучоғингизда.
Оқир хўрсиниқлар ухлай олмай жим,
Чирс-чирс ёнар кўнгил ўчоғингизда.

Йил-ўн икки ойдир, тунлар энг узун,
Оқшомлар қарийди мени туш кўриб.
Кечиккан бахтингиз - бахтимни тилаб,
Яшайсиз энг узун хўрсиниқ бўлиб.

* * *

Шодлик ва ғамларга қоришилган кун,
Менинг ҳаётимни нурсиз безайди.
Бахт ва бахтсизликка йўғрилган қисмат,
Умр йўлларимда сарсон кезади.

Шодлик этагидан тутганча маҳкам,
Турибман ғамларнинг лойига ботиб.
Бахтим чорлаётир қўлларин чўзиб,
Бахтсизлик қолмоқда тошларин отиб...

Етти иқлим мўъжизалари

РЁАНЖИ БОҒИНИНГ ҲИКМАТИ

Бугун мамлакатимизда Япония маданияти кунлари бошланади. Бир ой давомида шу анжуман доирасида Ватанимизда кунчиқар юрт маданияти ва санъати, анъаналарига бағишланган учрашувлар, кўргазмалар, матбуот конференциялари, давра суҳбатлари, концертлар бўлиб ўтиши режалаштирилган. Тадбир арафасида Ўзбекистон Миллий матбуот маркази раиси А. Каримов Япония сафарида бўлиб қайтди. Қуйида унинг сафар таассуротлари акс этган мақоласини эълон қилмоқдамиз.

Соатига қарийб уч юз километр тезликда юрадиган Низоми поезди Хиросимадан Киото сари йўл олди. Япон тилида «низоми» «умид» маъносини англатади. Дарҳақиқат, Хиросимадан узоқлашиб борарканман, унга қачондир қайтишга, инсоният бу жафокаш шаҳарда рўй берган фожеага бошқа йўл қўймаслигига умид мен билан бирга эди.

Гоҳ суратлардагидек ихчам ва оҳорли шолизорлар, гоҳ кичик шаҳарчалар, баъзида эса ўрмонли тоғлар остидаги туннел ичидан елиб бораётган поезд ўриндиғига ўтирганча хаёлга толаман.

Ўн беш йиллар муқаддам журналист Владимир Цветов Япония ҳақида «Рёанжи боғининг ўн бешинчи тоши» номли китоб чоп этган эди. Китобни қизиқиш билан ўқиб чиққандим ўшанда. Кўнглимда Японияга, Киотодаги Рёанжи боғига сафар қилиш борасида яширин бир истак туғилган, аммо ўша пайтда бунинг сира иложи йўқлигига имоним комил эди.

Истиқлолимизнинг дастлабки йилларида бахтли тасодиф туфайлигина «Известия» мухбири сифатида бир неча йил Японияда ишлаган (у Совет даврида чет элдаги шўро муассасаси раҳбарлигига муносиб кўрилган ягона ўзбек эди). Қаҳҳор Рашидов билан суҳбат уюштиргандим. Ўшанда тажрибали журналист Қаҳҳор ака Япониядан ёзган мақолалари, у ердаги мўъжизалар ҳақида сўзлаб берган, мақоламнинг номини ҳам «Японияни пиёда кезган ўзбек» деб номлагандим. Кунчиқар юртга сафар қилиш нияти ўшанда иккинчи бор уйғонди. Энди ниятим ушалишига шубҳа йўқ, зеро мамлакатимиз мустақил бўлиб, кун сайин халқаро алоқаларимиз ривожланиб борарди. Аммо, ҳар нарсанинг ўз тадрижи, вақт-соати бўлар экан. Асосийси, кўнгил поклиги, ният тозалиги. Аллоҳ ҳар нарсани ниятга яраша беради. Япониянинг мамлакатимиздаги элчихонаси биринчи котиби жаноб Такеши Ишихара кунчиқар юртга сафар қилишим аниқ бўлгач, мамлакатнинг қаерларида бўлиш истагимни сўраганида ҳам хаёлимга келган биринчи фикр Киото шаҳри ва Рёанжи боғи бўлди.

Мана, ҳадемай Япониянинг қадимий пойтахти Киотога (794 йилдан) ҳам етиб келамиз. 1868 йилгача Япония императори ҳам шу шаҳарда яшаган. 1601 йилда Япония императоридан сёгун — ҳарбий ҳоким унвонини олган ва Токиога бориб, мамлакатдаги тарқоқ феодалларни бирлаштирган Токугаваларнинг 15-сёгуни Ёшинобу 1867 йилда императорга бу унвонни қайтариб топширди. Шундан сўнг император Мейджи пойтахтни Киотодан Токиога кўчирди. Токио дегани ҳам аслида «То-киото» яъни «Шарқий Киото» деган маънони англатади.

Бугунги Киото электр, машинасозлик, кимё корхоналари билан машҳур замонавий шаҳардир. У айни замонда ҳунармандлик, маърифат ва маданият марказига айланган. Бу ерда Киото, Дошиша университетлари сингари 37 дорилфунун ва хусусий институтлар қарор топган.

Ҳозир Киотода қарийб 1,5 миллион нафардан зиёд аҳоли истиқомат қилади. Киото аҳли жуда хушфеъл ва мулозаматли кишилар ҳисобланишади. Бунда узоқ йиллар шаҳарда император ва турфа киборлар истиқомат қилганининг таъсири сезилади. Ҳарқалай Киото қизларига шу боис ҳам ошиқлар кўп. Японларда киотолик қиз ва токиолик йигит турмуши рисоладагидек жуфтлик бўлади, деган фикр бор. Чунки Токиода кўпроқ сёгунлар, самурайлар, мард, жанговар эркаклар яшашган. Уларнинг мардона сифатлари киотолик қизларнинг латофати билан бахтли турмушни кафолатлашига ишонадилар. Бу балки ҳаёт тажрибасида синалган ҳақиқатдир.

Киото қадимий обидалар, боғлар, ибодатхоналарга бой шаҳар. Бу шаҳарда ҳозир 24 музей мавжуд. Киото Миллий дурдоналарнинг 202 таси (мамлакатдаги миллий дурдоналар умумий ҳажмининг 20 фоизи), 1684 та муҳим маданий ёдгорлик (Япониядаги улар жамининг 15 фоизи) жойлашган шаҳардир. Ушбу осори атиқалар ва шаҳарнинг гўзал табиати ҳар йили миллионлаб сайёҳларни ўзига жалб этади. Нижо қўрғони ана шулар жумласидандир. Бу қўрғоннинг қурилиши имератордан илк бор сёгун унвонини олган Леясу Токугава томонидан 1603 йилда бошланган. Леясу сёгун унвонини император яна кимларга беришни, бошқа феодаллар билан император ўртасидаги муносабатларнинг ривожланишини билиб туриш учун ҳам Киотода мана шу қароргоҳни барпо этишга киришган.

Қўрғон 1626 йилда Токугаваларнинг учинчи сёгуни Лемитсу томонидан тўла қуриб битказилди. Атрофи сув билан ўралган қўрғонда антиқа дарахтлардан боғлар яратилган. У жойлашган 275 минг квадрат метр жойнинг 7300 квадрат метрини бинолар эгаллаган. Соф япон услубида қурилган биноларнинг деворларига гоҳ қушлар, гоҳ дарахтлар ва бошқа гўзал ҳамда сермаъно манзаралар чизилган. Қўрғон илк бор 1940 йилда аҳолининг ташриф буюриши учун очилди. Японлар азалдан бу қўрғонни мамлакат тарихининг марварид шодаларидан бири деб ҳисоблашаларда ЮНЕСКО 1994 йилдагина уни жаҳондаги энг ноёб меъморий ёдгорликлар рўйхатига киритди.

Ўша йили ЮНЕСКО жаҳон маданияти дурдоналари сирасига киритган яна бир обида олтин павильонли Рёанжи ибодатхонасидир. Ўн учинчи аср бошларида у вилла бўлган. Ашикаваларнинг учинчи сёгуни Йошимитсу 1394 йилда тахтга ўтиргач, орадан уч йил ўтиб, уни қуришга ва имкон қадар ибодатхона ҳовлисини кенгайтиришга киришди.

Рёанжи боғи кузда, айниқса, гўзаллашиб кетади. Сакура дарахтларининг зангор япроқлари кузда қизғиш, сариқ, ҳатто пушти рангларда товлана бошлайди. Сиз ранглар оламига саёҳат қилгандек сезасиз ўзингизни. Боғ хизматчилари йўл четидаги шакл бериб қирқилган ўсимликларнинг қурий бошлаган баргларини ҳам териб, чиройини очаётганини кўриб, японларнинг табиатига, гўзалликка муносабатига тасанно ўқийсиз.

Қумлоқ йўл сизни йирик ҳовуз қаршисидан олиб чиқади. Ҳовузнинг нариги соҳилига Олтин бино чирой беради. Ҳа, бу бино соф олтин билан қопланган. Бинонинг илк қавати сарой усулида, иккинчи қавати самурайлар хонадони, учинчи қавати ибодатхона услубида барпо этилган. Унинг томига олтиндан ясалган бахт қуши «қўниб» турибди.

Ҳовуз ичида тош оролчалар, уларнинг ҳар бири ўз шамойилига эга. Мана бу оролча турна шаклида бўлса, униси тошбақани эслатади, уларнинг ўз рамзий маънолари бор. Хусусан турна ният поклиги ва тошбақа эса узоқ умр тилаги белгисидир. Маҳаллий феодалларнинг ушбу совғалари — тош ороллар ҳовузга ажиб сирлилик нуқсини бахш этган.

Ибодатхонага кираверишда диннинг беш таъқиқи таъкид билан битилган:

- Жонли нарсани бежон қилманг.
- Сизга берилмаган нарсани олманг.
- Никоҳсиз жинсий алоқада бўлманг.
- Ёлғон сўзламанг.
- Маст қилувчи ичимлик ичиб қилинган гуноҳ кечирилмайди.

Рёанжи боғида антиқа дарахт ўсади. У шакли жиҳатидан улкан кемани эслатади. Айтишларича, у аввалига бонсай, яъни митти дарахт бўлган. Соҳиби вафотидан сўнг уни заминга кўчириб ўрнатганлар ва унинг кема шаклида ўсишига ҳаракат қилишган. Сўлим кузги боғ. Хилват ва қадимий йўлаклардан одимларкансан, руҳинг ором оғушига киради.

Аждаҳо дарвозаси деб аталган баландликдан сув шаршара бўлиб оқиб тушади. Пастдаги ҳовузда эса карп балиғининг важоҳат билан юксакликка сакраётган тасвири акс этган. Айтишларича, у аждаҳо бўлишга уринмоқда. Аммо унинг ҳаракати беҳудадир. Зеро худо ҳеч қачон бир жонзотга икки инъом — икки иқтидорни ато этмайди. Кимга чирой, кимга ақл, кимга ҳаловат, кимга сарват...

Мен кўришни ният қилган Рёанжи боғи ва ибодатгоҳи Олтин павильондан бир неча чақирим узоқликда экан холос. Дарвозадан боғ ичкарисига кирар эканман, Юрико хонимнинг «Японлар табиатни яхши кўрадилар. Фақат, оҳор берилган табиатни. Улар ёввойи табиатни ёқтиришмайди», деган сўзларини эслайман. Дарҳақиқат, бир қараганда ҳамма нарса табиий, ўз ҳолича ўсиб ётгандек. Лекин бу ердаги дарахтларнинг, анвойи гулларнинг, бамбукдан қилинган иҳоталарнинг мана шундай ибтидоий гўзаллик билан сизга намоён бўлиши ортида маҳоратли дизайнчиларнинг заҳматли меҳнати ётгани ҳаммага ҳам аён эмас. Зеро дизайнер табиат ҳуснига ўзининг аралашувини сездирмасликка интилган. Бу унинг маҳоратидан дарак, аслида! Айтишларича, йўлак бўйидаги харсанглар ҳам ўта дид ва кўп ўйлаб қўйилган. Ҳар бир тошу гиёҳ бир-бири билан уруш ҳолатида эмас, ўзаро мутаносибликда, бир-бирини тақозо этиб туриши асосий мақсад қилиб олинган.

Сокин сукунатга чўмган ҳовузлар юзасининг талай қисмини қийғос очилиб турган нилуфарлар эгаллаган. Уларнинг айримлари сув юзига соч ёйиб, зангор япроқ устида гуллаган бўлса, бошқа тури сувдан бир-бир ярим метр юксалиб сўнгра гуллай бошлаган. Боғ ўсимликларининг зангори ранглари шундоқ ёнбошдаги дарахтзорлар қоплаган тоққа улашиб кетгани учунми, ҳарқалай бу боғ осмонга туташдек таассурот қолдиради.

Пойафзалларни ечиб, ибодатхона биносига кирамиз. Ҳадемай унинг ҳовлисидаги тошлар боғи қаршимизда намрён бўлади. 1450 йилда аллақайси донишманд томонидан барпо этилган тошлар боғи ер юзининг турфа чеккаларидан ташриф буюрган сайёҳларнинг нигоҳини банд этган. Шағал тўкилган кичик майдончага донишманд 15 дона тошни ётқизган. Бироқ қаердан қараманг, уни асло тугал санай олмайсиз. Гоҳ 12, гоҳ 14 донада саналган тошлар сони тугаб қолаверади. Ташриф буюрувчилар тошларга соатлаб тикиладилар, унинг сирини англашга уринадилар. Тупроқ ва ёғдан ясалган, тахта пардали девор олислашув эффектини яратиш учун маълум нишабликда барпо этилганидан, тошлар боғи хаёлингизда коинот меҳваридек бўлиб туюлади. Беихтиёр бу она заминнинг коинотдаги заррадек ўрни, унда ўзингиз эгаллаган мўъжаз жой, дунёнинг моҳияти, сизга инъом этилган умр, унинг қадри, бахт ҳақидаги фикрлар қалбингиз эшигини ажиб туйғуларга очиб юборади.

Ўзига бино қўйган, нафс ва 108 ҳирс чангалидаги Инсонга бу тошлар «Сен ҳали ожизсан! Аждаҳо қаерда беркиниб ётганини билмайсан! Мана шу тошларга боқ! Улар билан ўзлик қаърига чўк! Кошки сенга берилган ҳаёт инъомини беҳуда сарфламасликка ўргансанг. Ўзлигингни англасанг. Ҳаётнинг моҳияти эзгуликда, бунёдкорликда, саховатда эканини тушунсанг», деяётгандек бўлади. Бу тошлар фикр чашмаси, гул каби туйғубахш. Улар хотирамда узоқ вақт сақланиб, бот-бот мени безовта қилишига аминман.

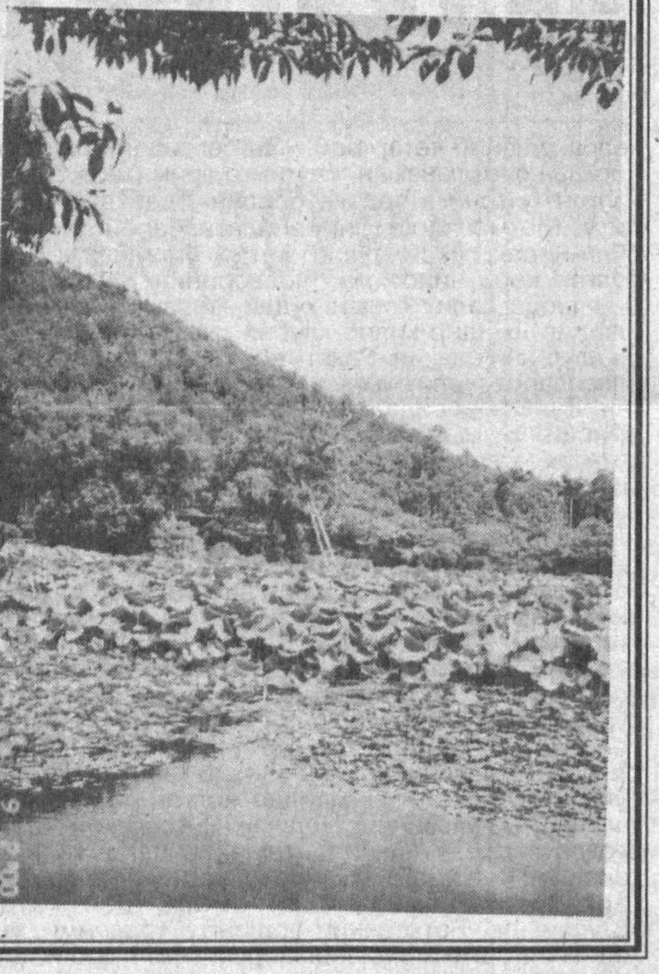

ТОШЛАР БОҒИ

Рёанжи боғида турфа нилуфар
Сувдаги қиз каби тилар эътибор.
Бириси самога тутса бўсалар,
Бошқаси сув узра соч ёзган —
кибор.

Аммо рашк эзади пушти гулларни,
Кимса қарамайди зангорсочларга.
Инсонга не бўлган? Гўзаллик
қолиб,
Нигоҳин соатлаб қадар тошларга?!

Донишманд яратмиш ўн беш
тошдан боғ,
Тугал санамаган ҳеч битта даҳо.
Камида бир тош йўқ, қайдан
қарама —
Қайдадир бекиниб ётар Аждаҳо!

Рёанжи боғининг буюк ҳикмати:
Ақлинг қосир ҳали ҳазрати Инсон!
Ўзликка йўл солган, англашга
чоғлан —
Қаердан келгансан? Замон не,
макон?

Бир юзу саккизта ҳирс яшар
танда,
Домида бешикаст, омонми руҳинг?
Тошларга тикилгин, чўк шу тош
билан
Ўзликни қидириб орттир шукуҳинг.

Нафсдан юлқиниб, чексанг риёзат,
Ҳикматга садақа айласанг бошни,
Ногаҳон пешонанг узра кўз битар,
Эҳтимол кўрарсан ўн бешта
тошни!..

Амирқул КАРИМ
Тошкент—Киото—Тошкент

Дунё — кенг...

ЭКРАНДА АЧЧИҚ ҲАҚИҚАТ

Икки ойдан бери Хитой кинотеатрларида намойиш этилаётган «Яшамоқ ёки ўлмоқ» бадиий филми томошабинларда жуда катта қизиқиш уйғотмоқда. Филмга порахўрликка қарши кураш мавзу қилиб олинган. Бу асар Голливуднинг энг олатасир жангари филмларини ҳам ортда қолдириб кетди. Ундан тушаётган маблағни мамлакатда намойиш этилаётган бошқа картиналарникига ҳечам тенглаштириб бўлмайди. Фақат биринчи ҳафтанинг ўзида 25 миллион юанга (3 миллион доллар) патта сотилгани шундан далолат беради. Картинада ХХРдаги шаҳарлардан бирининг ҳокими — филм қаҳрамони Ли Гаочэн ҳокимиятни олди-соттига айлантириб олган маҳаллий мафия билан шафқатсиз жангга киришади... Охир-оқибат эътиқодига садоқатли қаҳрамон ғалаба қилади, ёвуз кучлар эса жазосини олади.

Мазкур филм хитой жамоатчилигида қизғин муносабат уйғотди. Унинг экранга чиққани мамлакат миқёсида юқори лавозимларни эгаллаган айрим порахўр амалдорларнинг фош қилинган пайтига тўғри келди. Боз устига, бу асар ҳозирги пайтдаги Хитой ҳаётини ҳаққоний акс эттиргани билан ҳам машҳур бўлиб кетди.

Маълум бўлишича, ХХР раиси ва Хитой Коммунистик Партияси бош котиби Цзян Цзэмин бу филмни биринчилар қаторида кўрган ва партаппаратнинг барча ходимларига албатта кўришни тавсия этган.

МУМТОЗ АСАРГА КУЯ ТУШДИ

Венецияда сақланаётган мумтоз рассомлик асарларининг ашаддий ғаними намгарчилик ва моғор ҳисобланиб келинарди. Куянинг олдида бу офатлар ҳолва экан. Бу ўша — жундан тайёрланган нарсаларнинг шўрини қуритадиган куя.

Яқинда Уйғониш даври буюк италян мусаввири Жованни Батиста Теполнинг «Тантана қилаётган Дева» асарига куя тушди. Венеция мусаввирлар мактабининг довруқли вакили Теполо ўз шаҳрига кўплаб санъат асарларини мерос қолдирган эди, бироқ улар орасида «Тантана қилаётган Дева» айрича қадрланарди. Мазкур асар XVIII асрнинг ўрталаридан бери «Скуола Гранде дей Кармини» ибодатхонасида сақланиб келинар, бундан ўн йилча олдин тўла таъмирдан чиқарилган, шундан кейин ҳам уни сон-саноқсиз сайёҳлар томоша қилишган эди... Кутилмаганда 20 квадрат метрли полотно ерга қулаб тушди. Зудлик билан йиғилган мутахассислар рассомлик санъатининг бу ноёб намунасини синчиклаб кўриб, унинг «хасталигига» куя сабабчи, деган хулосага келишди.

ЭНГ ХАТАРЛИ КАСБ

Яқин-яқинларгача шахтёр ва синовчи-учувчи касблари энг хатарли касб саналарди. Бироқ Америкадаги Гэллапа институтида олиб борилган тадқиқотларнинг кўрсатишича, ХХ асрда давлат раҳбарларининг касби энг хатарли экан. Ўтаётган асрда бахтсиз ҳодисалар ва қотилликлар боис жаҳонда 160 нафар президент, бош вазир ва қироллар ҳалок бўлишган.

Улар орасида Индра ва Р.Ганди (Ҳиндистон), Ж.Кеннеди (АҚШ), У.Пальма (Швеция), А.Садат (Миср), Пак Чжон Хи (Жанубий Корея), С.Альенде (Чили), И.Рабин (Исроил) ва бошқалар бор.

Машъум қотилликларга фақат юқори лавозимлардаги раҳбарлар эмас, балки уларнинг оила аъзолари ҳам дучор бўлган ҳоллар қайд этилган. Охирги рус подшоси Николай IIнинг оиласи қисматини, Кобулда Аминнинг икки ёш ўғли ёки Руминия раҳбари Н.Чаушескунинг хотини билан бирга отиб ташлангани бунга далил бўлади.

Кейинги юз йилликда жаҳонда давлат раҳбарларига жами 4 минг марта суиқасд амалга оширилган. Суиқасдлардан омон қолганлар орасида Рим папаси Иоань Павел II, КПСС МК бош котиби Л.Брежнев, АҚШ президенти Р.Рейган, Куба раҳбари Ф.Кастро бор.

СТИВЕН КИНГГА БИР ДОЛЛАРДАН

Машҳур ёзувчи Стивен Кинг янги романини Интернет орқали эълон қилди ва бу тажриба муваффақиятли чиқди. «Кибер-китобхонлар» довруқли адибнинг илтимосини адо этишиб, романини ўқиб, баҳра олганлари учун унинг банкдаги ҳисоб рақамига бир доллардан ўтказишди. Бу тажрибадан ноширлар, албатта, анча ранжишди. С.Кинг романининг қонхўр-ўсимлик ҳақидаги биринчи бобини Интернетдаги ўзининг сайтига август ойининг бошида жойлаштирган эди. Ундан ҳозирча 200 мингга яқин китобхон баҳраманд бўлди. Ёзувчи ижодининг мухлисларидан 76 фоизи талаб этилган маблағни, яъни бир доллардан «қалам ҳақи»ни тўлаб қўйишди. Бу натижа адибнинг кутганидан бир фоиз ортиқ экан. Сентябр ойида ҳам романнинг Интернетда эълон қилиниши давом этган.

ЛАТИФАЛАР

МЕЗБОН

Тақдирнинг тақозоси билан қози Афандини йўқлаб келибди, уйидан топа олмай қайтибди. Эртасига Афандини кўргач писанда қилибди:

— Озиб-тўзиб кулбангизга қадам ранжида қилган эдик, истиқболимизга эшшакдай келадиган олапарингиздан бўлак тирик жон чиқмади.

Афанди мийиғида кулиб, қўлини кўксига қўйибди:

— Меҳмонга яраша мезбон-да тақсир.

МЎККИ

Мўкки сотиб олган ўғли Афандидан сўрабди:

— Ота, мана оёққа ажойиб бир хитойи пойафзал сотиб олдим, тўрт-беш йил кийсам керагов?

Бунақанги таши ялтироқ, ичи қалтироқ буюмларни кўраверib кўзи қотган Афанди матоҳни қўлига олиб у ёқ-бу ёққа айлантириб кўриб деди:

— Албатта-да ўғлим. Фақат оёққа эмас, қўлга кийсанг бе-емалол тўрт-беш йил киясан.

ҚЎЗИ

Қарилик нафақасини расмийлаштиргани келган Афанди таъмагир бошлиққа писанда қилибди:

— Кўчада қўзи ҳам бор.

Бу гапни эшитган бошлиқ зудлик билан ҳужжатларни расмийлаштирибди-да, жимжимадор имзо чекиб муҳр босибди. Сўнгра Афандига юзланиб дебди:

— Ана отахон, ҳаммасини тахт қилдик. Ҳовлида келинингиз бор, шундай қўнғироқни боссангиз дарров чиқади, қўзини ўшанга ташлаб кетақолинг.

Афанди ҳужжатларни яхтагининг киссасига жойларкан, мийиғида кулиб дебди:

— Мен айтган қўзи хўжалигимиз нафақа буғолтири Қўзивой эди.

ОҒРИҚ

Афандининг хотини ярим тунда тиш оғриғидан азият чекиб дебди:

— Вой-вой, ўладиган бўлсам, ўлиб бўлдим бу зорманданинг дастидан.

— Бас қил, уйқуни расво қилдинг, — ўшқирибди Афанди.

Хотин гина-кудратга ўтибди:

— Хотин бошим билан тўрт кундан буён мен чидаяпман бу зорманда тиш оғриғига, сиз бўлсангиз бир кун ҳам чидамасдингиз.

— Бекорларнинг бештасини айтибсан! Эркак бошим билан қирқ йилдан буён қанордай ўзингга чидаб келаяпман-у, сен бўлсанг чигитдай битта тишингга чидамайсан,-дебди Афанди.

ҲЎКИЗ

Афанди жахл устида хотинининг юзига шапалоқ тортиб юборган экан, бояқишнинг кўз ости кўкариб қолибди. Эртасига меҳмонга келган онаси қизидан ўсмоқчилаб сўрабди:

— Ҳой айланай қизим, кўзингга нима қилди?

— Сигир тепди ойижон,— дебди вазиятни юмшатиш учун уй соҳибаси.

Буни эшитиб турган Афанди қўлини пахса қилибди:

— Жиллакурса ҳўкиз тепди де, келиб-келиб мен сенга сигир бўлдимми?

Муҳаммад ПИРРИЕВ

ЙЎҚОЛСИН «ЭРКИН ИЖОД!»

Ҳажвия

Бир жойда ишлаб, ҳам ижод қилишдан оғири йўқ экан. Газетачилик эзворгандан сўнг, журналга ўтиб кўрдим. Эшакнинг юки енгиллашса ётоқ бўлади, деганларидек, ижодимда барибир силжиш бўлмади. Янги романимни бошлаш арафасида шайтон йўлдан урди-ю, иш-пишни ҳам бир четга йиғиштирдим.

Эркин ижод билан шуғулланаман, дедим ўз-ўзимга, ҳар куни йигирма, йўқ, йигирма беш варақдан ёзсам, уч-тўрт ойда романни ҳам юмалоқ-ёстиқ қилиб ташласа бўлади.

Хотин, бола-чақага: «Мен халқимга, ижодимга кетдим», дедим-да, қишлоққа жўнавордим.

Ота-онам ишни бутунлай йиғиштириб келганимга аввал роса суюнишди. Кейин бу гапни бошқаларга айта кўрма, меҳнат таътилига келдим, дея қол, дўст бор, душман бор, дейишди.

Улар айтмоқчи, «отпуска» ювди-ювдилари билан бир ҳафта ҳам ўтиб кетди. Эркалик ҳам етар. Шу тонг романимни бошламасам бўлмайди, деб ойимга тонгда вақтлироқ уйғотишларини тайинладим. Тонгда ишлаш яхши нарса, Толстой ҳам энг зўр асарларини ана шу пайтда ёзган!

— Тур, болам, кун ёйилиб қолди. — Ойимнинг икки-уч хитобидан сўнггина ўрнимдан турдим. — Чойингни ичиб, Ҳурмат амакингникига ўтгин. Ҳашарга айтиб кетувди.

Ҳашар! Ҳа, халқимизнинг қандай ажойиб анъаналари бор-а! Ҳашарнинг бор завқи унинг халқчиллигида. Биз-ку, шунчаки ёзувчимиз, подшолар ҳам ҳашар бор жойда ҳеч бўлмаса битта кесак отиб, лой узатиб ўтган экан.

Қариндошларим мен билан ишлашга қизиқиб, дам лой ташишга, дам гувалаю лўмбоз отишга жалб қилишади. Ҳамма ёқда меҳнат симфонияси янграйди!

Майли, эртага бошлай қоламан романни, ҳали олдинда эркин ижоднинг сон-саноқсиз кунлари турибди, дедим уйга базўр етиб келиб.

Эртаси куни ҳам қўлга қалам олиш имкони бўлмади. Шундоққина кўчамизда ҳашар бўлиб қолди. Индинга бир қўшнимиз томсувоққа айтди. Кейин бошқаси...

Лой отиш, кесак узатиш, ош-ароқ, кейин тошдек қотиб ухлаш ҳаётимнинг мазмунига айланиб қолди. Бунақада роман тугул, битта ҳикоя ёзиб тугатиш ҳам амримаҳол.

Ҳашарларнинг сони ўндан ошган кунларнинг бирида ойимни сигир билан кўчага кузатдим-у, болалигим ўтган уйга кириб олиб романни бошладим.

Ёзишни соғиниб қолган эканман, денг, сўз қурғур шундоғам қуйилиб келяпти, шундоғам қуйилиб келяпти!..

— Вой, нима қиб купп-кундузи уйда қамали-иб ўтирибсан? — мен ойимнинг овозидан чўчиб тушдим ва худди уят иш устида қўлга тушгандай бошимни эгдим.

— Ҳашарга бормадингми? Нортожи амакинг роса қаттиқ тайинлаб кетувди-я, уста Боқи сени гувала отишингга ўрганиб қолибди.

— Ойижон, мен қишлоққа гувала отиш, лой узатишгамас, романимни ёзгани келганман, — дедим тутоқиб.

— Рўмон деб элдан чиқиш яхшимас, — деди ойим. — Сен уларга қараш, улар эса сенга бир куни қарашади. Бир-икки кунда рўмон деганингни битирасан-қўясан. Тур, болам, бизни уятга қўйма!

Ойимнинг қистови билан бўйнидан судралган итдек ҳашар жойга етиб бордим. Қўлим ишда бўлса ҳам, хаёлим учрашувга чиққан роман қаҳрамонларида эди. Улар бир-бирига нима дейишлари, қандай муносабатда бўлишларини тусмоллаб, гувала билан уста Боқини деворда уриб туширишимга бир баҳя қолди.

Бунақада, ота-онам айтмоқчи «отпускам»ни якунламасам бўлмайдиган кўринади. Яхшиси, ишимга қайтаман. Ишдан сўнг торгина квартирада хотин, бола-чақани ухлатиб қўйиб романимни ёзаман. Ҳа, шундай қилганим тузук.

Йўқолсин «эркин ижод»!

Оллоёр БЕГАЛИЕВ

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
ÓZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI
2000 йил

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91
Танқид ва адабиётшунослик, санъат бўлимлари: 136-56-48
Ижтимоий ҳаёт, наср ва назм бўлимлари: 136-56-50

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Маҳмуд САЪДИНОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй

Босишга топшириш вақти—21.00. Босишга топширилди

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 909. Ҳажми — 3 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Тиражи—6288.